

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้นำเสนอในหัวข้อต่อไปนี

1. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษา
 - 1.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม
 - 1.2 ความหมายและความสำคัญของการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง
 - 1.3 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม
 - 1.4 ลักษณะ รูปแบบและแนวคิดการมีส่วนร่วม
2. ปัจจัยที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง
 - 2.1 ด้านสถานภาพของผู้ปกครอง
 - 2.2 ด้านความเชื่อมั่นในบทบาทสถานศึกษา
 - 2.3 ด้านการติดต่อสื่อสาร
3. การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
 - 3.1 ด้านการกำหนดนโยบายและการวางแผน
 - 3.2 ด้านการบริหารงานวิชาการ
 - 3.3 ด้านบริหารบุคลากร
 - 3.4 ด้านบริหารทรัพยากรทางการศึกษา
 - 3.5 ด้านการตรวจสอบการบริหารจัดการ
 - 3.6 ผู้ปกครองนักเรียนกับการมีส่วนร่วม
4. การจัดการศึกษาของสถานศึกษาในเครือข่ายทุ่งทวด สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่

การศึกษาสงขลา เขต 3

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 5.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

1. แนวความคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษา

1.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

ความหมายหรือคำจำกัดความของการมีส่วนร่วม นักวิชาการได้เสนอความหมายไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้ คือ

เสรีศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2537 : 182) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม เป็นการที่บุคคลหรือคณะบุคคลเข้ามาช่วยเหลือ สนับสนุน ทำประโยชน์ในเรื่องต่างๆ หรือกิจกรรมต่าง ๆ อาจเป็นการมีส่วนร่วมทั้งในกระบวนการตัดสินใจ หรือกระบวนการบริหาร ประสิทธิภาพขององค์การขึ้นอยู่กับความร่วมมือของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับองค์การนั้น ในการปฏิบัติภารกิจให้บรรลุเป้าหมาย วิธีการหนึ่งในการร่วมพลังทางความคิด สติปัญญา และการกระทำนั้นคือการให้มีส่วนร่วม

วัชระ สกุล ณ มรรคา (2541:18) ได้กล่าวไว้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการทำงานที่บุคลากรในองค์การมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานขององค์การทุกขั้นตอนด้วยความเต็มใจและสบายใจ เพื่อให้งานบรรลุจุดมุ่งหมายตามที่กลุ่มต้องการ และทำให้บุคลากรเหล่านั้น เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่ม

อิระวัชร จันทรประเสริฐ (2539: 78) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมประกอบด้วย ปัจจัย 3 ประการคือ

1) การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ เป็นการเกี่ยวข้องทั้งตัว (Self) ไม่ใช่เฉพาะด้านกำลังกายหรือทักษะเท่านั้น

2) การกระทำให้ ซึ่งมีความหมายมากกว่าการยินยอม (Consent) เป็นการกระทำด้วยความยินยอมพร้อมใจ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีการติดต่อสื่อสารทั้งไปและกลับระหว่างบุคคลนั้นและกลุ่ม

3) การร่วมรับผิดชอบกับกลุ่ม ต้องการเห็นผลสำเร็จของงาน

วรรณิการ์ ภูมิวงศ์พิทักษ์ (2540 : 12) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่ทำให้ประชาชน ไม่ว่าปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกันเข้ามามีส่วนรับผิดชอบในการดำเนินงาน โดยการร่วมกันคิด ร่วมลงมือปฏิบัติ ร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ และร่วมติดตามประเมินผล

วัชระ สกุล ณ มรรคา (2541:13) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่าเป็น กระบวนการทำงาน ที่บุคลากรในองค์การมีส่วนร่วม เกี่ยวข้องกับการดำเนินการขององค์การทุก

ขั้นตอนด้วยความตั้งใจ เต็มใจและสบายใจเพื่อให้งานบรรลุจุดมุ่งหมายตามที่ต้องการและทำให้บุคลากรเหล่านั้นเกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบต่อกัน

อุคม แย้มชื่นพงศ์ (2535 : 17) สรุปได้ว่า ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การมีส่วนร่วมในการทำงานของคณะกรรมการสภาตำบลกับประชาชน กลุ่มประชาชน เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งองค์กรของรัฐบาลและเอกชนทั้งโดยตรงและโดยอ้อมในการอนุรักษ์แหล่งน้ำแม่น้ำท่าจีนใน 5 ลักษณะ คือ ร่วมศึกษาปัญหา ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมติดตามผล และร่วมบำรุงรักษา

สุเมธ ทราชแก้ว (2536 : 15) ได้ให้ความหมายกรณีการมีส่วนร่วมว่า การที่ปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคนเข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวข้อง ร่วมมือและรับผิดชอบในกิจกรรมการพัฒนาที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ในขั้นตอนต่างๆ ของการดำเนินกิจกรรมนั้นๆ โดยมีกลุ่มหรือองค์กรรองรับประชาชนที่เข้าร่วม มีการพัฒนา ภูมิปัญญาและการรับรู้ สามารถคิดวิเคราะห์และตัดสินใจเพื่อกำหนดการดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเอง

ทศพล กฤตยพิสิฐ (2538 : 10) สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า หมายถึง การที่ปัจเจกบุคคล กลุ่ม หรือชุมชนมีความเห็นพ้องต้องกันในเรื่องที่มีผลกระทบใดๆ ต่อการดำเนินการของตนเอง แล้วมีการแสดงให้เห็นถึงความต้องการร่วมกันที่จะเปลี่ยนแปลงให้เป็นที่ไปตามประสงค์ของตน จนมาสู่การตัดสินใจกระทำเพื่อให้บรรลุถึงความประสงค์นั้นๆ ซึ่งการกระทำก่อให้เกิดการพัฒนาความรู้และสติปัญญาอีกทางหนึ่ง

เอี่ยมพร พูนขวัญ (2543 : 18) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่าหมายถึง ความร่วมมือของประชาชน ไม่ว่าจะของปัจเจกบุคคล หรือกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกันและเข้าร่วมรับผิดชอบหรือเข้าร่วมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม เพื่อดำเนินการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ต้องการ โดยการกระทำผ่านกลุ่มคน หรือองค์กร เพื่อให้บรรลุถึงการเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์

สมพร เทพสิทธิ์ (2539 : 13 – 14) ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่ผู้ปกครองชุมชน รวมทั้งองค์กรเอกชน องค์กรประชาชน และภาคเอกชน สามารถมีบทบาท และมีส่วนร่วมในการพัฒนาทั้งในขบวนการตัดสินใจ วางแผน และจัดทำ

ดีเลน (Delen, 1977 : 230 – 236) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า คือ การแบ่งอำนาจในการกำหนดนโยบายและตัดสินใจในการกำหนดหรือจัดสรรทรัพยากร ซึ่งจะไม่สามารถทำได้โดยขาดความเข้าใจร่วมกันได้จิตสำนึกและการประสานงานกัน โดยการร่วมมือกันของบุคคลส่วนใหญ่ที่แสดงออก โดยผ่านกลุ่มตัวแทนในการกำหนด และหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ซึ่งจะทำให้บุคคลและกลุ่มบุคคลสามารถตัดสินใจในสิ่งที่กระทบต่อชีวิตเขา โดยเฉพาะผลประโยชน์ที่เขาควรได้รับจากบริการต่างๆ

โคเฮน และอัฟฮอฟฟ์ (Cohen and Uphoff, 1977 : 7 – 9) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วม โดยทั่วไปแล้วหมายถึง การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า จะเป็นการตัดสินใจแต่ เพียงอย่างเดียว ยังใช้การตัดสินใจควบคู่ไปกับการดำเนินงานด้วย และการตัดสินใจยังมีความเกี่ยวข้องกับ ประชาชนในเรื่องผลประโยชน์ และการประเมินผลในกิจกรรมพัฒนาด้วย ซึ่งจะเห็นว่าการตัดสินใจ นั้นเกี่ยวข้องกับโดยตรงกับการดำเนินงาน ทั้งยังเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์และการประเมินผลด้วย เหมือนกัน กล่าวคือ ผลประโยชน์นั้นเป็นผลมาจากการดำเนินงาน และผลประโยชน์ก็จะมาเป็นตัว กำหนดให้มีการประเมินผล ซึ่งต่างก็ได้รับผลมาจากขั้นตอนการตัดสินใจแล้วทั้งสิ้นนั่นเอง นอกจากนี้ ก็มีผลสะท้อนกลับจากการประเมินผล และการดำเนินงานกลับไปสู่การตัดสินใจอีกด้วย

สรุป การมีส่วนร่วม คือการเปิดโอกาสให้บุคคล หรือคณะบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณา ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ จะเห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมของ ประชาชนในขั้นตัดสินใจมีความสำคัญมาก การตัดสินใจจะมีผลต่อการปฏิบัติการและจากการปฏิบัติการจะ ส่งผลต่อไปยังการรับผลประโยชน์และการประเมินผล

1.2 ความหมายและความสำคัญของการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง

การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง เป็นแนวคิดที่มีความสำคัญต่อความสำเร็จของการ พัฒนาไม่ว่าจะเป็นทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการศึกษาหรือในด้านอื่น ๆ ทั้ง ระดับนานาชาติ ระดับชาติ ระดับท้องถิ่น และระดับชุมชน การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองมิใช่ ของใหม่แต่เป็นเรื่องที่พยายามปฏิบัติกันมาหลายทศวรรษแล้ว การมีส่วนร่วมส่วนใหญ่ของผู้ปกครองตกอยู่ในสถานะของการมีส่วนร่วมน้อย การร่วมเป็นไปเพื่อประโยชน์ของฝ่ายการจัดการ การศึกษา ผู้ปกครองเพียงแต่เข้าไปสนับสนุนให้ความร่วมมือหรือปฏิบัติตามความต้องการของ โรงเรียน โอกาสที่จะมีส่วนร่วมที่แท้จริงนั้นจะเกิดขึ้นได้หรือไม่ยังเป็นข้อสงสัยกันอยู่ จากการ ค้นคว้าเอกสารบทความและงานวิจัยผู้วิจัยได้รวบรวมความหมายของการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ประพนธ์ ปิยรัตน์ (2534 : 17) มีความเห็นว่าการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง เสมือนเรือที่ ต้องการคนลากจูง คนที่ลากจูง ตั้งเป้าหมายไว้และจูงให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วม ส่วนการมีส่วนร่วมของ ผู้ปกครองแบบเป็นเป้าหมายหรือเป้าประสงค์ เป็นการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ที่ร่วมตั้งเป้าหมายไว้ เปรียบเสมือนเรือที่ไม่ต้องการคนลากจูง ซึ่งจะเป็นการมีส่วนร่วมแบบยั่งยืน เพราะผู้ปกครองได้ทำ กิจกรรมร่วมกัน เกิดความเชื่อมั่นในตนเอง และมีความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จนทำให้เกิดการ พึ่งตนเองได้ในที่สุด

ปรัชญาของการพัฒนาชุมชนที่ว่า มนุษย์ทุกคนต่างมีความปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมและเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น พร้อมทั้งจะอุทิศตนเพื่อกิจกรรมของชุมชน ขณะเดียวกันจะต้องยอมรับด้วยความบริสุทธิ์ใจว่ามนุษย์นั้นสามารถพัฒนาได้ถ้ามีโอกาสและได้รับการชี้แนะที่ถูกต้อง ฉะนั้นความสำคัญของการมีส่วนร่วม จึงถือเป็นหัวใจในการทำงาน โดยเฉพาะงานด้านการศึกษา ซึ่งคุณภาพของนักเรียน คือความปรารถนาของผู้ปกครอง การติดต่อกับประชาชนหลายกลุ่ม อันได้แก่ ผู้ปกครองนักเรียน ครู อาจารย์ ข้าราชการหรือองค์กรอื่นๆ ตลอดจนประชาชนทั่วไปในชุมชน เป็นภารกิจหลักของโรงเรียน

ศิริกาญจน์ โกศลภัก (2542 : 14) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นหัวใจสำคัญของแนวคิดประชาธิปไตย และหลักการเบื้องต้นของการมีส่วนร่วม คือ การตัดสินใจใดๆ ก็ตามที่ตั้งผลกระทบต่อบุคคลใด บุคคลเหล่านั้นควรเป็นผู้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจนั้น โดยหลักการนี้ การมีส่วนร่วม จะตั้งอยู่บนพื้นฐานความคิดที่ว่า บุคคลแต่ละคนย่อมทราบดีว่าตนต้องการอะไรเพราะฉะนั้นการที่เหตุการณ์ใดก็ตามจะส่งผลกระทบต่อบุคคลใด บุคคลนั้นย่อมทราบดีว่าเขาต้องการหรือไม่ต้องการอะไร และอะไรบ้างที่จะเกิดขึ้นกับตนเอง

ประคอง วรรณสูตร (2530 : 94) ได้กล่าวถึงความสำคัญของผู้ปกครองไว้ดังนี้

- 1) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานอันชอบธรรมของทุกคนที่เราเคารพให้ยอมรับและยกย่องโดยการให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงออกเกี่ยวกับการปรับปรุงวิถีชีวิตของเขา
- 2) งานพัฒนาเป็นงานที่ต้องเกี่ยวข้องกับผู้ปกครอง เราจำเป็นต้องให้คนเหล่านี้ได้มีสิทธิในการแสดงออก
- 3) กลยุทธ์ทั้งหลายในการพัฒนาที่ผ่านมา ยังไม่สามารถส่งผลถึงกลุ่มผู้ปกครอง ที่ยังด้อยโอกาสและยากจน และทางตรงกันข้ามกลับส่งผลให้กลุ่มคนที่ได้เปรียบมีโอกาสมากขึ้น จึงจำเป็นต้องปรับกลยุทธ์ในการพัฒนาใหม่ โดยให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนมากขึ้น
- 4) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง เป็นเรื่องของการปฏิบัติการเป็นกลุ่มหรือของกลุ่มอันเป็นผลมาจากความรู้สึกผูกพันของสมาชิกแต่ละคนที่เข้าร่วมเพื่อพิทักษ์ประโยชน์ของเขาและในขณะที่เดียวกันก็ได้ประโยชน์ต่อส่วนร่วมด้วย การมีส่วนร่วมจึงเป็นสิ่งจำเป็น
- 5) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง เป็นตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชน ยิ่งผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมมากเท่าใด ยิ่งแสดงว่าผู้ปกครอง จะได้รับประโยชน์จากการพัฒนามากยิ่งขึ้น

อมรวิเศษ นาคทรรพ (2543 : 58) ระบุว่าความร่วมมือของผู้ปกครองทางการศึกษาทำให้ทุกฝ่ายเกิดความเข้าใจในคุณค่าของคน และนำคุณค่านั้นมาสนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ การร่วมมือกันทุกฝ่าย คือการสร้างพลังอันแข็งแกร่งร่วมกัน ซึ่งจะเกิดผลแก่เด็กและเยาวชน อันเป็นความหวังของเราทุกคน

ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์ (2531 : 24) ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน ถ้ามองในแง่การบริหารงานพัฒนาแล้วมีดังนี้ คือ

- 1) จะช่วยให้ประชาชนยอมรับโครงการมากขึ้นเนื่องจากเป็นโครงการที่ตรงกับปัญหาและความต้องการของประชาชน
- 2) ประชาชนมีความรู้สึกผูกพัน รู้สึกเป็นเจ้าของ โครงการมากขึ้น
- 3) การดำเนินโครงการจะราบรื่น ได้รับความร่วมมือจากประชาชนมากขึ้น
- 4) โครงการจะให้ประโยชน์แก่ประชาชนมากขึ้น และมีการระดมทรัพยากรมากขึ้นเพื่อพัฒนาชนบท
- 5) จะช่วยพัฒนาขีดความสามารถของประชาชนมากขึ้น

ความสำคัญและความจำเป็นของการมีส่วนร่วม โดยเฉพาะบทบาทของผู้ปกครองในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา กล่าวคือผู้ปกครองนั้นเป็นบุคคลซึ่งจะได้รับผลจากการศึกษาเล่าเรียนของเด็กในโรงเรียน ถึงแม้ไม่มีความรับผิดชอบในกิจการของโรงเรียนโดยตรงก็ตาม แต่ผลของการศึกษาของนักเรียนในโรงเรียนมักจะตกอยู่กับผู้ปกครอง เพราะฉะนั้นผู้ปกครองจึงเป็นผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับกิจการของโรงเรียนในขั้นสุดท้าย จากการวิเคราะห์ลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชน หรือผู้ปกครอง ในการพัฒนาและในกระบวนการจัดการศึกษาที่ผ่านมา (ก่อ สวัสดิ์พาณิชย์, 2547 : 15) จะเห็นได้ว่าส่วนใหญ่มักเป็นไปในลักษณะหรือรูปแบบที่ประชาชน หรือผู้ปกครองมิได้มีส่วนร่วมในการกำหนด หรือตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนา หรือจัดการศึกษาแต่ในทางตรงกันข้ามประชาชน หรือ ผู้ปกครอง จะเป็นฝ่ายปฏิบัติตามหรือให้ความร่วมมือเป็นส่วนใหญ่ ทำให้ขาดการพัฒนาความสามารถในการฝึกคิด ตัดสินใจ ดำเนินการด้วยตนเอง อันส่งผลให้ประชาชนหรือชุมชนอ่อนแอแล้วหลังด้วยศักยภาพที่จะพัฒนาไปสู่การพึ่งตนเองได้ ไม่ว่าจะทางเศรษฐกิจ สังคม และการศึกษาทางโรงเรียนจึงควรเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา จะได้มากขึ้นเพียงใด ขึ้นอยู่กับความตระหนักในปัญหาที่ทุกคนในชุมชนประสบอยู่ และการได้รับความเสมอภาคในความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน ซึ่งจะนำไปสู่การผนึกกำลังกาย กำลังสติปัญญาและกำลังใจของผู้ปกครองในชุมชนนั้นๆ ในการร่วมกำหนดเป้าหมายทางการศึกษา จากการวิเคราะห์สาเหตุที่มาเพื่อลำดับความสำคัญ ในการกำหนดแผนงานเพื่ออนุมัติปัจจัยต่างๆ ผู้ปฏิบัติและการประเมินผลของงานวิชาการ งบประมาณ งานบุคลากร และงานบริหารทั่วไปของโรงเรียนในที่สุด

1.3 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

สำหรับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง มีหลักทฤษฎีที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะทฤษฎีของ Rousseau (เขาวัดกษัตริย์, ม.ป.ป. อ้างถึงใน จรัสศรี ชุนทวิ (2544 : 71-72) ได้อธิบายไว้ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมต้องอยู่บนพื้นฐานของเสรีภาพ การตัดสินใจว่าจะเลือกในการมีส่วนร่วมหรือไม่ ที่สำคัญจะต้องไม่มีใครเป็นนายใคร หรือเป็นนายแห่งชีวิตใคร

2) กระบวนการมีส่วนร่วมนั้นจะต้องอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาค และความสามารถพึ่งพาตนเอง ซึ่งจะทำให้เกิดความตระหนัก รับรู้ในความสำคัญของการมีส่วนร่วมของตนเอง การมีส่วนร่วมทางจิตวิทยา รูสโซ (Rousseau) ได้ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมว่า “การเปลี่ยนแปลงทัศนคติและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทำให้เกิดขึ้นได้ โดยการสร้างสถานการณ์ให้เกิดการมีส่วนร่วมในกลุ่มบุคคลอย่างมีประสิทธิภาพ” การทำให้สมาชิกมีส่วนร่วมในกิจกรรมการตัดสินใจ การเกิดความรู้สึกผูกพันต่อกิจกรรมหรือเรื่องนั้น ๆ มีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของตนเอง ซึ่งเทคนิคในการก่อให้เกิดการมีส่วนร่วม ได้แก่ การกระตุ้นให้เกิดแรงจูงใจหรือการให้แรงเสริม จึงสรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมในทางจิตวิทยาประกอบด้วย

2.1) การตัดสินใจ

2.2) การเกิดความรู้สึกผูกพันต่อกิจกรรมหรือเรื่องนั้น ๆ (commitment)

2.3) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ (behavioral component)

จากความหมายและทฤษฎีดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองเป็นการที่บุคคลได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมเสียสละเวลาแรงงาน วัสดุ อุปกรณ์และอื่น ๆ ซึ่งเป็นเรื่องของจิตใจและอารมณ์ของบุคคล ดังนั้นการมีส่วนร่วมควรทำด้วยความสมัครใจ และตั้งอยู่บนพื้นฐานความเสมอภาคซึ่งการให้สมาชิกเข้ามามีส่วนในการปฏิบัติอย่างแท้จริงจะทำให้บุคคล ชุมชน เกิดความรู้สึกว่าตนเองได้ลงทุน มีความผูกพันและอุทิศพลังทุกอย่างเพื่อให้ประสบผลสำเร็จ

1.4 ลักษณะ รูปแบบและแนวคิดการมีส่วนร่วม

1.4.1 ลักษณะการมีส่วนร่วม

แสวง รัตนมงคลมาศ (2538 : 28) ได้สรุปกระบวนการที่ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนต่าง ๆ ของกิจกรรมของส่วนร่วมมีสองด้าน คือ 1. ด้านคิดหรือกำหนดนโยบาย ซึ่งมี 3 ระดับ ได้แก่ การมีส่วนร่วมเป็นเพียงผู้ให้ข้อมูล ข่าวสาร ข้อคิดเห็น การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และการมีส่วนร่วมเป็นผู้กำหนดนโยบาย และ 2. ด้านการปฏิบัติหรือด้านการดำเนินการตามนโยบายแบ่งเป็น 3 ระดับ คือ การร่วมกำหนดเป้าหมาย แผนงาน การร่วมดำเนินการในกระบวนการจัดการและการร่วมหนุนช่วยทรัพยากรบริหาร

กาญจนา แก้วเทพ (2538 :129) ได้วิเคราะห์ลักษณะการมีส่วนร่วมแบบความสัมพันธ์ระหว่าง นักพัฒนาและประชาชนในการทำงานร่วมกันตามแนววัฒนธรรมว่า ความสัมพันธ์ในการทำงานร่วมกัน ของพัฒนากรกับประชาชน ต้องมีลักษณะเฉพาะตัว คือ มีความสัมพันธ์แบบpartnership อันมี องค์ประกอบย่อย 3 ลักษณะ คือเป็นลักษณะที่ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันรับผิดชอบร่วมกัน เพราะฉะนั้นผลการพัฒนาออกมาไม่ดีก็ต้องรับผิดชอบร่วมกันทั้งสองฝ่ายลักษณะที่สอง เป็น ความสัมพันธ์เท่าเทียมกัน เสมอภาคกัน และลักษณะสุดท้าย เป็นลักษณะของความสัมพันธ์ที่มีประโยชน์ ร่วมกัน ผลประโยชน์ไม่ขัดแย้งกันหากแต่สนับสนุนซึ่งกันและกัน ในรูปธรรมที่เป็นจริง ความสัมพันธ์ ระหว่างนักพัฒนากับประชาชนจะเป็นรูปแบบที่เปลี่ยนไปตามสถานการณ์เรียกว่าเป็น ความสัมพันธ์ ระหว่างนักพัฒนากับประชาชนจะเป็นรูปแบบที่เปลี่ยน ไปตามสถานการณ์เรียกว่าเป็น ความสัมพันธ์พล วัต (dynamic relationship) ในบางสถานการณ์มีความสัมพันธ์แบบเพื่อนที่เสมอกันบางสถานการณ์ก็จะ เป็นเหมือนพี่น้องกัน

ส่วนคณะอนุกรรมการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนและผู้ปกครอง ในสำนักงานปฏิรูป การศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ (2542 : 11) ได้กล่าวถึง ลักษณะการมีส่วนร่วมตามแนวคิดใหม่ คือ 1. จะต้องมีความต่อเนื่องผสมผสานและทำไปพร้อมกันทั้งระบบ 2. มีความเป็นพลวัตเปลี่ยนแปลงไปซ้ำ ๆ ตามธรรมชาติ แต่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา 3. เป็นกระบวนการสร้างสรรค์เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ ทางทักษะการปฏิบัติ 4. ต้องการยอมรับอย่างเปิดเผยจากทุกคนที่เกี่ยวข้อง และ 5. มีการรวมตัวกันทำ กิจกรรมของชุมชน ซึ่งประกอบด้วยบุคคลที่มีส่วนได้ส่วนเสียและความต้องการที่เหมือนกัน นอกจากนี้ การทำกิจกรรมจะต้องอยู่ภายใต้แนวคิดที่อยู่บนพื้นฐานของความสัมพันธ์ที่เสมอภาคและเท่าเทียม โดย ที่ทั้งสองฝ่ายต้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างกันและหาทางเลือกที่เหมาะสม ที่สุดในการแก้ปัญหา วิธีการที่จะนำไปสู่แนวทางข้างต้นได้ สิ่งสำคัญคือจะต้องมีการสื่อสารแบบสอง ทางมิใช่หนึ่งรับไปปฏิบัติ

1.4.2 รูปแบบการมีส่วนร่วม

แสวง รัตนมงคลมาส (2538:73) ได้เสนอรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมที่ สมบูรณ์ 4 ขั้นตอน ได้แก่

1) การวางแผน ผู้ปกครองต้องมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาจัดลำดับ ความสำคัญ ตั้งเป้าหมาย กำหนดการใช้ทรัพยากร กำหนดวิธีติดตามประเมินผล และประการสำคัญคือ ต้องตัดสินใจด้วยตนเอง

2) การดำเนินกิจกรรม ผู้ปกครองต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินการและการบริหารการใช้ทรัพยากร มีความรับผิดชอบในการจัดสรรควบคุมทางการเงิน

3) การใช้ประโยชน์ ผู้ปกครองต้องมีความสามารถในการนำเอากิจกรรมมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ ซึ่งเป็นการเพิ่มการพึ่งตนเอง และควบคุมทางสังคม

4) การได้รับประโยชน์ ผู้ปกครองต้องได้รับผลประโยชน์ ในพื้นฐานเท่าเทียม ซึ่งอาจจะเป็นผลประโยชน์ส่วนตัว สังคมหรือในรูปวัตถุก็ได้

วันเพ็ญ วอกลาง (2534 : 15) ได้สร้างกรอบพื้นฐานเพื่อการอธิบาย และวิเคราะห์การมีส่วนร่วมในแง่ของรูปแบบของการมีส่วนร่วม โดยแบ่งออกได้เป็น 4 รูปแบบ คือ

- 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
- 2) การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม
- 3) การเข้าร่วมในการรับผลประโยชน์
- 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

ประสพสุข ตีอินทร์ (2531 : 22) ได้แบ่งรูปแบบการมีส่วนร่วมออกเป็น 5 แบบ คือ

- 1) เป็นสมาชิก
- 2) เป็นสมาชิกผู้เข้าร่วมประชุม
- 3) เป็นสมาชิกผู้บริจาคเงิน
- 4) เป็นกรรมการ
- 5) เป็นประธาน

สรุป รูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองคือการที่ผู้ปกครองได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ตรวจสอบ การทำงานของสถานศึกษาเพื่อให้เกิดความโปร่งใสและบริหารงานได้อย่างมีคุณภาพและเกิดประโยชน์ต่อชุมชนอย่างแท้จริง

1.4.3 แนวคิดการมีส่วนร่วม

พนิจดา วีระชาติ (2542 : 55) ได้กล่าวถึงวิธีการที่โรงเรียนจะสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครองและชุมชนนั้น สามารถดำเนินการได้ดังนี้

1) จัดให้มีการปฐมนิเทศผู้ปกครองของนักเรียนในวันเปิดภาคเรียน โดยชี้แจงถึงวัตถุประสงค์ของการศึกษาและการดำเนินงานของโรงเรียน

2) เชิญผู้ปกครองมาเยี่ยมชม โรงเรียน

3) เชิญผู้ปกครองมาร่วมแก้ไขปัญหายางอย่างเกี่ยวกับเด็ก

4) ให้ครูไปเยี่ยมชมนักเรียนที่บ้าน เพื่อให้เกิดความเข้าใจ

อันดีต่อกัน และมีความสนิทสนมกันมากขึ้น

5) ให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน

6) จัดตั้งให้มีสมาคมครูและผู้ปกครอง

พระมหาบุญชู แสนศรีลา (2544 : 153) ได้กล่าวว่า วิธีการสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครอง จะต้องยึดหลักความบริสุทธิ์ใจ มีความปรารถนาดีต่อกัน มีความเรียบง่าย ตรงไปตรงมา มีความเข้าใจและพึงพอใจที่จะร่วมมือร่วมใจกัน เพื่อให้เกิดประโยชน์ ความเจริญทั้งแก่โรงเรียนและชุมชนตลอดจนทุก ๆ คน ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในระบบหรือนอกระบบ จุดมุ่งหมายเพื่อความกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างถาวร

นพพงษ์ บุญจิตราคูล (2540 : 36) ได้เสนอการจัดระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในโรงเรียน โดยพิจารณาจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในโรงเรียน โดยพิจารณาจากการมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ระดับการมีส่วนร่วมประกอบด้วย

1) การมีส่วนร่วมในระดับต้น คือ การมีส่วนร่วมในการรวบรวมข้อมูล ให้รายละเอียดข้อมูล เพื่อการวางแผน การกำหนดนโยบายซึ่งจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในระดับการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในระดับต้น จึงต้องการการมีส่วนร่วมของประชาชนจำนวนมาก

2) การมีส่วนร่วมในระดับกลาง คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการวิเคราะห์ตีความข้อมูลที่เก็บรวบรวมในระดับต้น ซึ่งต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากประชาชนจำนวนหนึ่งในการวิเคราะห์ตีความ เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจ

3) การมีส่วนร่วมในระดับสูง คือ การมีส่วนร่วมตัดสินใจและดำเนินการเป็นผลต่อเนื่องจากการมีส่วนร่วมในระดับต้นและระดับกลาง ในการมีส่วนร่วมตัดสินใจจึงอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนจำนวนหนึ่งเท่านั้น

อภิญา เวชชัย (2544 : 112) ได้พูดถึงแนวคิดการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ ผู้ปกครองในการพัฒนาการศึกษาที่สำคัญ ๆ ดังนี้

1) แนวคิดการมีส่วนร่วมในฐานะเป็นหุ้นส่วนของโรงเรียน หรือเป็นแบบ “ เพื่อน “ ผู้ปกครอง และชุมชนทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในทุกกระบวนการ โดยมุ่งเน้นการทำงานร่วมกันอย่างเสมอภาคมากกว่าความร่วมมือที่เป็นพิธีการ หรือเป็นความร่วมมือที่ฝ่ายผู้ปกครองชุมชนเป็นฝ่ายให้และโรงเรียนเป็นฝ่ายรับฝ่ายเดียว แต่เป็นการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เป็นการเรียนรู้ร่วมกัน

2) แนวคิดการสร้างสัมพันธภาพที่เหมาะสม โดยอยู่บนพื้นฐานความเป็นตัวของตัวเอง ยอมรับความแตกต่างของบุคคลเป็นความสัมพันธ์ที่เป็นไปตามธรรมชาติมากกว่าเป็นแบบทางการ และควรเป็นความสัมพันธ์แบบสองทาง มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่าง ๆ การเรียนรู้ร่วมกัน การสร้างสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

3) การสื่อสารข้อมูลข่าวสารสองทาง ทำให้เกิดความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพ ข้อมูลข่าวสารต้องเป็นจริง โปร่งใส มีการใช้การสื่อสารหลาย ๆ รูปแบบ มีความจริงใจ ไม่เป็นทางการและมีการสื่อสารที่สม่ำเสมอ การเข้ามามีส่วนร่วมอาจมาจากความสนใจเป็นรายบุคคล การรวมกลุ่มของบุคคลที่มีความสัมพันธ์ส่วนตัว การเข้าร่วมในฐานะกรรมการ หรือเข้าร่วมให้คำปรึกษาช่วยเหลือด้านวิชาการ ภูมิปัญญาท้องถิ่น การเข้าร่วมเพื่อพิทักษ์สิทธิ หรือการใช้อำนาจที่เป็นธรรม ตลอดจนการตรวจสอบในการบริหารจัดการของ หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านต่าง ๆ ที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม

สรุป การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง จะเป็นตัวชี้วัดการพัฒนาด้านการศึกษาของโรงเรียน ทั้งนี้ การเข้ามามีส่วนร่วมของผู้ปกครอง จะต้องคำนึงปัญหา และสถานการณ์ซึ่งจะเป็นตัวกำหนด การตัดสินใจ และในด้านการตัดสินใจเป็นขั้นตอนหนึ่งในการมีส่วนร่วม นอกเหนือไปจาก การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ผลประโยชน์ และการประเมินผล

2. ปัจจัยที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง

การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง จะมีมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย แต่ละปัจจัยให้ความเหมาะสมและผลประโยชน์ที่แตกต่างกันของแต่ละระดับ ได้แก่ด้านบุคคล เช่นสถานภาพ เพศ อายุ ด้านเศรษฐกิจและสังคม เช่น อาชีพ รายได้ และ ด้านการติดต่อสื่อสาร เช่น การที่ผู้ปกครองเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับข้อมูล ปัจจัยดังกล่าวมีผลเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาของโรงเรียน

2.1 ด้านสถานภาพของผู้ปกครอง

ชูเกียรติ กัยลี (2536 : 19 – 21) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ประกอบด้วยปัจจัย ดังนี้

- 1) ด้านบุคคล ได้แก่ เพศอายุ
- 2) ด้านสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ ขนาดครอบครัว อาชีพ รายได้ การเป็นสมาชิกกลุ่ม และความยาวนานในการอยู่อาศัย
- 3) ด้านการติดต่อสื่อสาร ได้แก่ การติดต่อสื่อสารทั้งการสื่อสารมวลชน และสื่อบุคคล

ปัญญา ณะสัมบัณฺ (2535 : 14) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ประชาชนในโครงการพัฒนาชนบท ตามข้อเสนอของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พบว่าเพศชายจะมีส่วนมากกว่าเพศหญิง ส่วนอายุ ไม่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม

ทรงสิทธิ์ ยืนชีวิต (2543 : 55) กล่าวว่า เพศเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม เพศชายจะมีส่วนมากกว่าเพศหญิง ส่วนอายุและรายได้ไม่เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ในด้านระดับการศึกษา ผลการศึกษาที่มีทั้งปัจจัยและไม่เป็นปัจจัย ซึ่งขึ้นอยู่กับเรื่องหรือสถานการณ์ที่ไปเข้าร่วม ขนาดของโรงเรียนก็เป็นปัจจัยของการมีส่วนร่วม โรงเรียนขนาดใหญ่มีการมีส่วนร่วมสูงกว่าโรงเรียนที่มีขนาดเล็ก นอกจากนี้ยังพบว่าประสบการณ์การเป็นสมาชิกของกลุ่มในทางการเมืองจะมีส่วนร่วมมากกว่าผู้ที่ไม่เคยเป็นสมาชิกของกลุ่มการเมือง ส่วนปัจจัยทางจิตวิทยาและสังคม พบว่า ผู้ที่มีเจตคติที่ดีจะถูกชักจูงให้มีส่วนร่วมได้มากกว่า และการได้รับข่าวสารความรู้ในเรื่องนั้น ก็จะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมได้มากกว่าเช่นกัน

นอกจากนี้ วรรณิกา ชมดี (2534 : 14) กล่าวว่า อายุ เพศ การศึกษา ขนาดของครอบครัว อาชีพ รายได้ และความยาวนานในการอาศัยอยู่ในท้องถิ่น มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน

สรุปได้ว่า ปัจจัยด้านสถานภาพของผู้ปกครองมีผลต่อการมีส่วนร่วม ในด้านระดับการศึกษา และตำแหน่งทางสังคมของประชาชนในชุมชนมีผลต่อการมีส่วนร่วม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่ไปเข้าร่วม ขนาดของโรงเรียน พบว่าโรงเรียนขนาดใหญ่มีการเข้าร่วมของผู้ปกครองมากกว่าโรงเรียนขนาดเล็ก

2.2 ด้านความเชื่อมั่นในบทบาทของสถานศึกษา

นักวิชาการได้ให้ความหมายของ “บทบาท” หมายถึงแนวทางการกำหนดพฤติกรรม ให้สมาชิกองค์กร แสดงออกมาตามตำแหน่ง หรือสิทธิที่ได้รับมอบหมายจากผู้บริหารและธรรมเนียมการปฏิบัติ ของผู้ที่อยู่ในตำแหน่งนั้นๆ ตลอดจนอาจเกิดความคาดหวังของสังคมหรือบุคคลอื่น

บทบาทตามความหมายของพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2531 : 459) หมายถึงการกระทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้

นอกจากนั้น นักการศึกษายังให้ความหมายของบทบาทและมองถึงลักษณะของบทบาท โดยแบ่งออกเป็นประเด็นต่างๆ ดังนี้

ชาญชัย ชื่นพระแสง (2539 : 16) กล่าวว่า ถ้าพิจารณาบทบาทที่มีอยู่ในสังคมจะพบว่า บทบาทมี 5 ลักษณะ ดังนี้ คือ

1) บทบาทตามที่กำหนด หมายถึง บทบาททางสังคม กลุ่ม หรือ องค์กรกำหนดไว้ว่าเป็นรูปแบบของพฤติกรรม ประจำตำแหน่งต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคมหรือกลุ่มหรือองค์กรนั้น

2) บทบาทที่คาดหวัง หมายถึง บทบาทหรือรูปแบบของพฤติกรรมที่ผู้อื่นคาดหวังว่า ผู้ที่อยู่ในตำแหน่งนั้นๆจะถือปฏิบัติ

3) บทบาทความคิดผู้อยู่ในตำแหน่ง หมายถึงรูปแบบของพฤติกรรมที่บุคคลผู้อยู่ในตำแหน่ง คิดและเชื่อว่าเป็นบทบาทของตำแหน่งที่ตนสำรวจอยู่

4) บทบาทที่ปฏิบัติจริง หมายถึงพฤติกรรมที่อยู่ในตำแหน่งได้ปฏิบัติ หรือแสดงออกมาให้เห็น ซึ่งมักจะเป็นพฤติกรรมที่สอดคล้องกับบทบาท ตามความคิดของผู้ที่อยู่ในตำแหน่ง

5) บทบาทที่ผู้อื่นรับรู้ หมายถึงรูปแบบพฤติกรรม ที่ผู้อื่นได้รับทราบ เกี่ยวกับการปฏิบัติบทบาทของผู้อยู่ในตำแหน่ง

จากแนวความคิดดังกล่าว สรุปได้ว่า บทบาท หมายถึงพฤติกรรมของบุคคลที่กระทำหรือแสดงออกมาตามตำแหน่ง หรือสิทธิที่ได้รับมอบหมาย จากมาตรฐานกำหนดตำแหน่ง และเกณฑ์ในการปฏิบัติตนตลอดจนความคาดหวังของบุคคลอื่นที่มีต่อบุคคล หรือองค์กรที่รับบทนั้นๆ

บทบาทของสถานศึกษา ไม่ว่าจะเป็นของรัฐและเอกชน มีหน้าที่ให้บริการแก่ประชาชน ในด้านการศึกษาแก่บุตรและธิดา โดยเฉพาะสถานศึกษาของรัฐ ซึ่งถือว่าการศึกษาคือการบริการ สาธารณะของรัฐประเภทหนึ่ง สถานศึกษาของรัฐมีหน้าที่จัดการศึกษาโดยจัดทำเป็นบริการ สาธารณะ ซึ่งจะต้องยึดหลัก 3 ประการ คือ หลักว่าด้วยการเสมอภาค หลักว่าด้วยความต่อเนื่อง และหลักว่าด้วยการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นไปตาม รัฐธรรมนูญฉบับ 2540 ที่ได้กล่าวถึง การศึกษาไว้ในหมวดที่ 5 แนวนโยบายของรัฐไว้ คือ ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายการจัดระบบ การศึกษาอบรมเป็นหน้าที่ของรัฐ โดยเฉพาะสถานศึกษาทั้งปวง ย่อมอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของ รัฐ การศึกษาอบรมภาคบังคับในสถานศึกษาของรัฐจะต้องจัดโดยไม่เก็บค่าเล่าเรียนและโดยทั่วถึง อย่างมีประสิทธิภาพ ในปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการ และเทคโนโลยีกำลังพัฒนาไป อย่างรวดเร็ว ความรู้ความเข้าใจในงานบางอย่าง เช่น งานที่เกี่ยวกับวิชาชีพต่างๆ จัดว่าเป็น สิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีพของประชาชนและการพัฒนาประเทศเป็นอย่างยิ่ง แต่สภาพความเป็นอยู่ ของประชากรส่วนใหญ่ซึ่งอยู่ในชุมชนชนบท ที่ได้รับการศึกษาและมีโอกาสได้รับการศึกษายังอยู่ในเกณฑ์ที่ไม่น่าพอใจ ผลที่ตามมาอาจก่อให้เกิดปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาประเทศให้ เจริญก้าวหน้าได้ ทั้งนี้เพราะประเทศที่เจริญแล้วย่อมขึ้นอยู่กับจำนวนประชากรที่ได้รับการศึกษา มีความรอบรู้ มีความสามารถเป็นสำคัญ โรงเรียนประถมศึกษาซึ่งกระจายอยู่ทุกพื้นที่ของประเทศ จึง เป็นสถานที่ที่มีความเหมาะสมที่สุดที่จะทำหน้าที่บริการการศึกษาเพิ่มเติมและอื่นๆ ให้กับ ประชาชนในท้องถิ่น โดยอาจจะดำเนินการด้วยตนเอง หรือร่วมกับหน่วยงานอื่นทั้งภาคเอกชนและ หน่วยงานของรัฐ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ 2530 : 311)

คำว่า การให้บริการแก่ชุมชน คือการให้บริการด้านต่างๆแก่ชุมชนตามกำลังความสามารถที่ จะดำเนินการได้ เช่น ให้บริการทางวิชาการ ให้คำแนะนำ หรือการปรึกษาหารือในกิจกรรมของชุมชน ให้บริการอาคารสถานที่หรือวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ(สุนิตย์ สุวรรณณี 2534: 22)

บีเบาะ หะยีสามะ (2540 :16) ได้กล่าวไว้ในงานวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของสถานศึกษาว่าหน้าที่ของสถานศึกษา ควรดำเนินการด้านชุมชน ดังนี้

- 1) พยายามจัดอาคารสถานที่ของโรงเรียนให้เป็นประโยชน์แก่การจัดกิจกรรมต่างๆของชุมชนตามโอกาส
- 2) จัดหาผู้เชี่ยวชาญในการที่จะให้ความรู้ความต้องการของชุมชน
- 3) จัดโรงเรียนให้เป็นศูนย์กลางของการศึกษาผู้ใหญ่
- 4) จัดโปรแกรมต่างๆ ของโรงเรียนทั้งในด้านการศึกษา การอาชีพและการหย่อนใจ ให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมรับประโยชน์โดยตรงบ้างตามสมควร

สรุปได้ว่า สถานศึกษานอกจากให้บริการด้านการศึกษาแก่บุตรและธิดาของประชาชนแล้วควรมียุทธศาสตร์ให้บริการแก่ชุมชนในด้านต่างๆ เช่น เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาชุมชน และเป็นแหล่งให้บริการต่างๆแก่ชุมชน เช่น บริการด้านห้องสมุด บ่อน้ำสาธารณะ ศูนย์พักผ่อนหย่อนใจ ฯลฯ เป็นต้น การที่โรงเรียนเป็นศูนย์กลางการให้บริการดังกล่าว เป็นการสร้างสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนและชุมชน ทำให้ชุมชนมีความไว้วางใจ เกิดความศรัทธา และพร้อมที่จะให้ความร่วมมือและสนับสนุนการดำเนินงานของโรงเรียน

2.3 ด้านการติดต่อสื่อสาร

2.3.1 ความหมายของการติดต่อสื่อสาร

การติดต่อสื่อสาร (Communication) คือสาระเรื่องราวเกี่ยวกับความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร ความคิดเห็น ฯลฯ จากคนใดคนหนึ่งไปยังอีกคนหนึ่ง (แมนมาส ชวลิต และคณะ, 2538:5) สอดคล้องกับ พรรณี ประเสริฐวงศ์ (2532: 249) ได้ให้ความหมายของการติดต่อสื่อสารว่า คือกระบวนการส่งข่าวสาร ดังนั้นเมื่อต้องการให้มีการติดต่อสื่อสารจึงต้องทำการประกอบข่าวสารขึ้น และทำการถ่ายทอดข่าวสารนั้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจในความหมายของข่าวสารนั้นๆวนิดา เสนีเศรษฐ และชอบ อินทรประเสริฐกุล (2530: 134) ได้สรุปความหมายของการสื่อสารไว้ว่า การสื่อสารคือการส่งข้อความ หรือเรื่องราวจากผู้หนึ่ง ซึ่งสัมพันธ์กับ อารี เพชรผุด (2530 : 134) ได้สรุปความหมายของการสื่อสารไว้ว่า เป็นการส่งข่าวสาร ข้อมูลแนวความคิด ความรู้สึก ตลอดจนทัศนคติจากบุคคลหนึ่งไปยังบุคคลหนึ่งการสื่อสารเป็นกระบวนการทางสังคม ที่มนุษย์ใช้ในการติดต่อกัน จะโดยการพูด การเขียน และสัญลักษณ์ต่างๆ เช่นเดียวกับ ชงชัย สันติวงษ์ และชัยยศ สันติวงษ์ (2535 : 75) ให้ความหมาย การติดต่อสื่อสารหมายถึง กระบวนการแลกเปลี่ยนข่าวสารหรือข้อเท็จจริง หรือความรู้สึกระหว่างบุคคล ตั้งแต่สองฝ่ายขึ้นไป

ศิกษก บันลือฤทธิ์ (2543:10) กล่าวว่า การสื่อสาร เป็นการแลกเปลี่ยนสัญญาณข่าวสารระหว่างคนสองคน หรือ ระหว่างคนเดียวกับคนจำนวนมาก ส่วน ชาญชัย ชื่นพระแสง (2539 :44) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการติดต่อสื่อสารในโรงเรียนว่าเป็นการแลกเปลี่ยนข่าวสาร ความรู้สึกนึกคิด หรือทัศนคติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียน ซึ่งได้แก่ระหว่างผู้บริหาร โรงเรียน ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และผู้ที่เกี่ยวข้องอื่นๆ

สามารถสรุปได้ว่า การติดต่อสื่อสารคือเรื่องราว อันเกี่ยวกับความรู้ข้อมูลข่าวสาร ความคิดเห็น และจากการที่คนสองคน สื่อสารกันเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง ทำให้ทั้งสองฝ่ายมีการแลกเปลี่ยนโต้ตอบกัน เท่ากับมีการให้และการรับ อยู่ในกระบวนการของการสื่อสาร ทำให้ทั้งสองฝ่าย มีความเข้าใจตามธรรมชาติของตนเกิดขึ้น ความเข้าใจที่เกิดขึ้น และสร้างความเข้าใจให้แก่กันและกัน

2.3.2 ความสำคัญของการสื่อสาร

การสื่อสารมีความสำคัญต่อทุกคน เพราะการสื่อสารสามารถทำให้คนเราเข้าใจอยู่ร่วมกันได้ สามารถช่วยกันทำงานอย่างใดอย่างหนึ่งอย่างมีเป้าหมายโดยทั่วไปแล้วการสื่อสารทุกครั้งของมนุษย์ มีจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งเสมอ วัตถุประสงค์ในการสื่อสาร อาจเห็นหรือรู้ตัวอย่างชัดเจน และไม่ชัดเจน หรือโดยไม่รู้ตัว

ศิกษก บันลือฤทธิ์ (2543: 13) ได้ให้วัตถุประสงค์ของการสื่อสารไว้ดังนี้

- 1) บอกกล่าวให้ความรู้ ให้ข้อมูลข่าวสารทุกชนิด
- 2) ความบันเทิง เพลิดเพลิน มีความสุข
- 3) ให้เกิดอารมณ์ความรู้สึก ทางใด ทางหนึ่ง เช่น ดีใจ เสียใจ
- 4) มีวัตถุประสงค์เฉพาะ เช่น เพื่อเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพ

เมื่อการสื่อสารมีวัตถุประสงค์อย่างชัดเจน แสดงให้เห็นว่าการสื่อสารมีความสำคัญในการสร้างความเข้าใจร่วมกัน ช่วยเสริมให้เป้าหมาย สถาบัน หรือองค์กร ประสบผลสำเร็จได้ การบอกกล่าวให้ความรู้ ให้ข้อมูลข่าวสาร ทำให้เกิดความเคลื่อนไหวในการทำงานไปในทิศทางที่กำหนด

วิรัช ลภีรัตนกุล (2538 :168 – 170) แบ่งรูปแบบการสื่อสารเป็น 2 รูปแบบดังนี้

1) การสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ ได้แก่ การพูดคุยกันอย่างเป็นกันเอง โดยมากมักจะพบในการสื่อสารระหว่างบุคคล ซึ่งเป็นการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ มักมีความสำคัญกับชีวิตมนุษย์เราอย่างมาก โดยเฉพาะในการสร้างความเข้าใจที่ดี การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ การแก้ไขความเข้าใจผิด การปรึกษาหารือ เพราะโดยลักษณะธรรมชาติแล้ว การสื่อสารแบบไม่เป็นทางการนี้ จะก่อให้เกิดบรรยากาศที่สนิทสนมคุ้นเคยระหว่างคู่สื่อสาร ฉะนั้นในบางโอกาสเราพบว่าแม้แต่ในที่

ทำงานที่เป็นองค์กรขนาดใหญ่ผู้บริหารอาจใช้วิธีการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการกับผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเอง ผ่อนคลายความตึงเครียด นอกจากนี้การสื่อสารอย่างไม่เป็นทางการยังใช้ในการแก้ปัญหาได้ โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่มีความเข้าใจผิดเกิดขึ้นระหว่างหน่วยงานกับหน่วยงาน หรือหน่วยงานกับชุมชน การสื่อสารอย่างไม่เป็นทางการจะทำให้เกิดบรรยากาศแห่งการประนีประนอมกัน ปัญหาต่างๆจึงคลี่คลายลงโดยสงบ

การสื่อสารดังกล่าวข้างต้น ถือว่าเป็นการสื่อสารในแง่บวก ในทางตรงกันข้ามการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการนี้อาจก่อให้เกิดผลการสื่อสารในแง่ลบได้เช่นกัน เพราะการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการนี้ นอกจากจะหมายถึงการพูดคุยกันอย่างเป็นทางการแล้ว ยังหมายรวมถึงข่าวลือและการซุบซิบอีกด้วย ซึ่งการแพร่กระจายข่าวแบบนี้มักจะเป็นไปอย่างรวดเร็ว

2) การสื่อสารแบบเป็นทางการ เป็นการสื่อสารที่มีระเบียบ แบบแผน มีข้อกำหนด มีกฎระเบียบให้ปฏิบัติตาม และบางครั้งกฎระเบียบเหล่านั้นอาจจะทำในรูปของลายลักษณ์อักษร มีข้อสังเกตว่า การสื่อสารในรูปแบบนี้ จะมีทั้งเป็นแนวดิ่งและแนวนอน ดังนี้คือ

2.1) การสื่อสารจากบนสู่ล่าง เป็นการสื่อสารที่ผู้บังคับบัญชาของหน่วยงาน (อาจจะมีหลายระดับ) ใช้ในการส่งข่าวไปยัง ผู้ใต้บังคับบัญชา ข่าวสารดังกล่าว ได้แก่ คำสั่ง คำชี้แจง นโยบาย หรือระเบียบปฏิบัติต่างๆ

2.2) การสื่อสารจากล่างสู่บน เป็นการสื่อสารจากเบื้องล่างสู่เบื้องบน เช่น การส่งข้อเสนอแนะ การรายงานผล การเสนอข้อคิดเห็น ฯลฯ โดยปกติแล้ว การสื่อสารในรูปแบบนี้ ก่อให้เกิดบรรยากาศที่ดีในการทำงาน เพราะทำให้ทั้งสองฝ่าย ได้มีโอกาสแสดงถึงความต้องการของแต่ละฝ่าย และยังเป็น การเสริมสร้างบรรยากาศประชาธิปไตยด้วย

2.3) การสื่อสารในระดับเดียวกัน เป็นการสื่อสารแบบเป็นทางการระหว่างบุคคลระดับเดียวกัน เช่น การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ระหว่างหัวหน้า และแผนกต่างๆ

ชาลูนชัย ชื่นพระแสง (2539: 52) ได้แบ่งการติดต่อสื่อสารออกเป็น 2 แบบ คือ

1) การติดต่อสื่อสารแบบพิธีการ (Formal Communication) หมายถึงการติดต่อสื่อสาร ที่มีระเบียบแบบแผน ข้อกำหนดไว้ได้ชัดเจน การติดต่อสื่อสารเป็นลายอักษร หรือเป็นระเบียบแบบแผนและธรรมเนียม การปฏิบัติเป็นส่วนใหญ่

2) การติดต่อสื่อสารแบบไม่เป็นพิธีการ (Informal Communication) หมายถึง การติดต่อสื่อสารที่มีได้ดำเนินไปตามระเบียบแบบแผนที่กำหนดไว้ ส่วนใหญ่ คำนี้ถึงความรู้สึกชอบพอกันเคยกันเป็นส่วนตัว การติดต่อมักดำเนินในรูปของบุคคลต่อบุคคล หรือบุคคลกับองค์กรเป็นส่วนใหญ่

รูปแบบของการให้ข้อมูล และการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง

วันชัย วัฒนศัพท์ (2544: 75 – 79) กล่าวว่าก่อนที่ผู้ปกครอง จะสามารถมีส่วนร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพ เขาต้องการข้อมูล ซึ่งมีหลายหนทางที่จะนำเสนอข้อมูล โดยสื่อสารผ่านทาง สารประชาสัมพันธ์ จดหมายข่าว การโฆษณา การประชุมอภิปราย และอื่นๆ แต่การให้ข้อมูลข่าวสารกับผู้ปกครองอย่างเดียวนั้น ไม่ใช่การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง การให้ข้อมูลกับผู้ปกครอง คือการนำเสนอข้อมูลไปสู่ผู้ปกครอง แต่การที่เราได้ข้อมูลจากผู้ปกครอง คือการปรึกษาหารือที่ปฏิสัมพันธ์กัน เหมือนการพูดคุยกัน คือการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ซึ่งการให้ข้อมูลต่อผู้ปกครองในลักษณะการมีส่วนร่วม มีรูปแบบดังนี้

1) มีลักษณะเป็นกลางมากที่สุด ให้ความสำคัญต่อความเห็น ทศนคติในผลประโยชน์และสนใจประเด็นข้อดีขม ข้อเสนอแนะ ของสาธารณชน โดยจัดทำข้อมูลเพื่อให้ผู้ปกครองได้แสดงความคิดเห็น ที่จะนำไปสู่การตัดสินใจ

2) ความแตกต่างของกลุ่มผู้ปกครอง มีผลต่อการให้ข้อมูลข่าวสาร ในการออกแบบองค์ประกอบของการให้ข้อมูลข่าวสารในการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง จะต้องกำหนดว่า ใครคือผู้ฟัง โดยเฉพาะในการสื่อสารนั้น เพื่อที่จะสามารถเลือกใช้คำ และระดับของข้อมูล ให้เหมาะสมกับผู้ฟัง ที่เราพยายามจะสื่อถึง

3) ความน่าเชื่อถือของข้อมูล จะต้องพิจารณาว่า เราจะนำข้อมูลเหล่านั้น สื่อถึงผู้ปกครองอย่างไร และสื่อที่นำเสนอต่อผู้ปกครองน่าเชื่อถือหรือไม่

4) คำวิจารณ์ที่จะได้รับ ไม่ว่าจะการนำเสนอข้อมูลของเราจะดีแค่ไหน จะต้องคาดการณ์ด้วยว่า จะมีส่วนหนึ่งมีแนวคิดที่แตกต่างกันไป

รูปแบบการให้ข้อมูลข่าวสารดังกล่าว คือคุณแจสำคัญที่จะเชื่อมโยงความสัมพันธ์ทั้งผู้ให้และผู้รับข้อมูล ซึ่งจะมีทั้งการให้ข้อมูล และการรับข้อมูล ในการให้จะต้องเป็นข้อมูล ชนิดที่ เขาต้องการ ส่วนข้อมูลที่ได้รับจะอยู่บนพื้นฐานที่มีแนวคิดที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ทำให้การมีส่วนร่วมนั้นมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

3. การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

กาญจนา แก้วเทพ (2538 : 58) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในโรงเรียนสามารถจัดระดับได้ ดังนี้ คือ

1) ระดับไม่มีส่วนร่วมเลย คือ การที่โรงเรียนและชุมชน ไม่มีการเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเลย ต่างฝ่ายต่างอยู่โรงเรียน ไม่ให้โอกาสแก่ประชาชนหรือผู้ปกครองที่จะมีส่วนร่วม ประชาชนหรือผู้ปกครองก็ไม่สนใจ ไม่รับรู้ ไม่ร่วมกิจกรรมของโรงเรียน

2) ระดับที่มีส่วนร่วมน้อย คือ การที่โรงเรียนติดต่อกับประชาชนหรือผู้ปกครองในชุมชนเป็นบางครั้งลักษณะของการมีส่วนร่วมเป็นการรับฟังสิ่งซึ่งโรงเรียนได้แจ้งให้ทราบ

3) ระดับที่มีส่วนร่วมปานกลาง คือ การที่ประชาชนหรือผู้ปกครอง ได้รับทราบเรื่องต่างๆจากโรงเรียนเพิ่มมากขึ้นและมีคำถามจากประชาชนมาสู่โรงเรียนมาบ้างเป็นครั้งคราว แต่ส่วนใหญ่เป็นการรับฟังจากโรงเรียนฝ่ายเดียว

4) ระดับการมีส่วนร่วมมาก คือ การที่โรงเรียนและชุมชนเริ่มมีความเกี่ยวข้องซึ่งและกันมากขึ้น เป็นการติดต่อทั้งสองฝ่าย มีการคิดหาเหตุผล แก้ปัญหาาร่วมกัน โรงเรียนรับฟังความคิดเห็นและเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้น

5) ระดับการมีส่วนร่วมมากที่สุด คือ การที่โรงเรียนและชุมชนเป็นส่วนหนึ่งซึ่งกันและกัน การคิดหาเหตุผล การตัดสินใจ การแก้ปัญหาาร่วมกัน ทั้งสองฝ่ายระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้ให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของสังคมในการจัดการศึกษา โดยให้ครอบครัว ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่นๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยได้กล่าวถึงเรื่องการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชนไว้ ดังนี้

หมวด 1 มาตรา 8(2) การจัดการศึกษาให้ยึดหลักให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

มาตรา 9 การจัดระบบ โครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษาให้ยึดหลัก ดังนี้

(1) การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่นๆ

(2) มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

(3) ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา และ

หมวด 4 มาตรา 24(6) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกสถานที่ที่มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

มาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษา อบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูลข่าวสารและรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญา และวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน

นักวิชาการหลายท่าน มีความเห็นว่า การบริหาร (Administration) เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ เพราะการบริหารเป็นวิชาที่ต้องศึกษาค้นคว้า หลักการ กฎเกณฑ์ วิจัย วิธีทดลอง แล้วตั้งเป็นทฤษฎีที่เชื่อถือได้ นำไปใช้ในการบริหารอย่างกว้างขวาง

ปัจจุบันการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและระดับอุดมศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรียึดพื้นที่การศึกษาเป็นหลัก เพื่อความเป็นอิสระคล่องตัวในการบริหารจัดการ ทั้งในด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านบุคลากร และด้านบริหารทั่วไป (กระทรวงศึกษาธิการ. 2546 : 29) ซึ่งรายละเอียดดังนี้

3.1 ด้านกำหนดนโยบายและการวางแผน

ความหมายของการบริหารงานโรงเรียน นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์ (2540 : 3 – 4) ให้ความหมายของการบริหารงานโรงเรียนว่า หมายถึงกิจกรรมต่างๆ ที่บุคคลหลายคนร่วมกันดำเนินการเพื่อพัฒนาสมาชิกของสังคมในด้านต่างๆ นับแต่บุคลิกภาพ ความรู้ ความสามารถ พฤติกรรมและคุณธรรมเพื่อให้ตรงกับความต้องการของสังคม

มนัส พลายชุ่ม (2540 : 8) ให้ความหมายของการบริหารโรงเรียนว่า หมายถึงการดำเนินงานต่างๆ เพื่อให้นักเรียนเกิดการพัฒนาร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม และสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

สรุป การบริหารโรงเรียน หมายถึง การดำเนินการเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ จากบุคคลหลายฝ่ายร่วมมือเพื่อให้การจัดการศึกษาของโรงเรียนเป็นไปตามวัตถุประสงค์ ตามที่รัฐกำหนดไว้

กระบวนการบริหาร มีนักการศึกษากล่าวไว้หลายกระบวนการ แต่ละกระบวนการอาจประกอบด้วย 4 ขั้นตอน 5 ขั้นตอน และมากกว่า เช่น กระบวนการ POLCA ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2536 : 27–30) กล่าวว่า POLCA ซึ่งเดิมมีอยู่ 5 ขั้นตอน สรุปได้ดังนี้

- 1) การวางแผน (Planning)
- 2) การจัดระเบียบงาน (Organizing)
- 3) การนำ (Leading)
- 4) การควบคุม (Controlling)
- 5) การประเมินผล (Assessing)

อย่างไรก็ตาม ต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงขั้นตอน เป็น 6 ขั้นตอน และชื่อขั้นตอนเปลี่ยนแปลงไป ดังนี้

- 1) การประเมินผลการทำงาน (Assessing)
- 2) การจัดลำดับความสำคัญของงาน (Prioritizing)
- 3) การออกแบบวิธีการทำงาน (Designing)
- 4) การจัดสรรทรัพยากร (Allocating Resources)
- 5) การประสานงาน (Coordination)
- 6) การอำนวยการ (Directing)

การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษา ได้มีผู้ให้ข้อเสนอแนะ ในงานวิจัยในเรื่องการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ดังนี้

สุนทร สุนันท์ชัย (2530 : 97) ได้เสนอให้ทางฝ่ายจัดการศึกษาไว้ คือ ถ้าเรายอมรับบทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานการศึกษา ได้ เช่น เป็นที่ปรึกษาของโรงเรียน รับฟังความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะของผู้ปกครอง ใช้วิทยากรท้องถิ่นเพื่อเป็นแหล่งวิชาการ หรืออุปกรณ์การเรียนการสอน การฝึกปฏิบัติกับเจ้าของกิจการในท้องถิ่น

ทงศักดิ์ คุ่มไชนะ (2540 : 85) ได้เสนอแนวคิดที่ว่า ชาวบ้านหรือ กลุ่มชาวบ้านที่เป็นกรรมการศึกษาประจำโรงเรียน ควรมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาและสภาพทางการศึกษาของท้องถิ่นความต้องการทางการศึกษานโยบายการจัดการศึกษา วิธีการบริหารการศึกษา การจัดหลักสูตรการเรียนการสอน การติดตามประเมินผลการศึกษาในแต่ละท้องถิ่น

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง (2536 : 10) ได้แยกแยะขั้นตอนที่ผู้ปกครอง ควรมีส่วนร่วมได้เป็น 4 ขั้นตอน คือ

- 1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาและสาเหตุของปัญหา
- 2) การมีส่วนร่วมในการวางแผน
- 3) การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน
- 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลงาน

อุษณีย์ ศิริสุนทรไพบูลย์ (2538 : 32) ได้กล่าวสรุปถึงการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองไว้ว่า การมีส่วนร่วมที่ถือว่าเป็นรูปแบบสูงสุดของการมีส่วนร่วม คือ การมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผน และกำหนดนโยบาย (Policy Planner)

สรุปแล้วในการจัดการศึกษาที่มีผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วม ควรมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและแผนงานในการดำเนินกิจกรรมพัฒนา ซึ่งจะก่อให้เกิดและตอบสนองต่อสภาพปัญหา และความต้องการของชุมชน อย่างแท้จริง

3.2 ด้านการบริหารงานวิชาการ

งานวิชาการ ถือเป็นหัวใจสำคัญยิ่งของการจัดการศึกษาในสถานศึกษา การบริหารงานวิชาการต้องมีความเข้าใจในการบริหารการศึกษา เข้าใจจุดมุ่งหมายของหน่วยงานและเข้าใจหลักการบริหารวิชาการเพราะเป็นกระบวนการดำเนินงานเกี่ยวกับหลักสูตรและการสอน เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ในจุดมุ่งหมายของการพัฒนาผู้เรียน โดยทั่วไปงานวิชาการจะมีรายละเอียดภาระงาน เกี่ยวกับ การนำหลักสูตรไปใช้ การจัดเตรียมการเรียนการสอน การจัดวัสดุอุปกรณ์ประกอบหลักสูตร และสื่อการเรียนการสอน การส่งเสริมการสอน การวัดผล ประเมินผลการดำเนินงานเกี่ยวกับห้องสมุด/แหล่งความรู้ การนิเทศติดตามผล การวางแผนและกำหนดดำเนินการทางด้านวิชาการรวมถึงการประชุมทางวิชาการ โดยเฉพาะการปฏิรูปการศึกษา เน้นย้ำงานวิชาการเกี่ยวกับปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น (ปัญญา แก้วกียูร และคณะ 2544: 11)

ปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535 : 41) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการเป็นงานที่สำคัญสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา เนื่องจากการบริหารงานวิชาการเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทุกชนิด ในสถานศึกษาโดยเฉพาะการปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอนและเป็นเครื่องมือชี้ความสำเร็จและความสามารถของผู้บริหาร การบริหารงานวิชาการควรจะครอบคลุมตั้งแต่การวางแผนเกี่ยวกับวิชาการ การจัดการดำเนินงานเกี่ยวกับการเรียนการสอน การจัดการบริหารการเรียนการสอนและการจัดการวัดและประเมินผล รวมทั้งการติดตาม ประอบด้วยงานต่อไปนี้

1) การวางแผนเกี่ยวกับงานวิชาการ

เป็นการวางแผนเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการล่วงหน้าเกี่ยวกับการเรียนการสอน มีรายละเอียด ดังนี้

1.1) แผนปฏิบัติงานวิชาการ ได้แก่ การประชุมเกี่ยวกับหลักสูตรและ การจัด
ปฏิทินการศึกษาความรับผิดชอบงานตามภาระหน้าที่ การจัดชั้นตอนและเวลาในการทำงาน

1.2) โครงการสอน เป็นการจัดรายละเอียดเกี่ยวกับวิชาที่ต้องสอนตามหลักสูตร

- 1.3) บันทึกการสอน เป็นการแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับ การกำหนดเนื้อหาที่จะสอนแต่ละคาบเวลาของแต่ละสัปดาห์โดยวางแผนไว้ล่วงหน้าและยึดโครงการสอนเป็นหลัก
- 2) การจัดดำเนินการ เกี่ยวกับการเรียนการสอน เพื่อให้การสอนในสถานศึกษาดำเนินไปด้วยดีและสามารถปฏิบัติได้จึงต้องมีการจัดเกี่ยวกับการเรียนการสอน ดังนี้
- 2.1) การจัดตารางสอนเป็นการกำหนดวิชาเวลาผู้สอน สถานที่ตลอดจนรายวิชา
 - 2.2) การจัดชั้นเรียน เป็นงานที่ฝ่ายวิชาการต้องประสานกับฝ่ายอาคารและสถานที่ นอกจากนี้ การจัดชั้นเรียนยังต้องคำนึงถึงสิ่งอำนวยความสะดวก ถูกหลักตามหลักสูตรของสภามหาวิทยาลัยและหลักจิตวิทยา
 - 2.3) การจัดครูผู้สอน ต้องพิจารณาในด้านบุคลากร ทั้งนี้รวมถึงการเชิญวิทยากรภายนอกมาช่วยสอนด้วย
 - 2.4) การจัดแบบเรียน เป็นการหาแบบเรียนที่เหมาะสมและสอดคล้องกับหลักสูตร โดยเฉพาะที่เป็นหลักสูตรที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดอีกด้วย การปรับปรุงการเรียนการสอน เป็นการพัฒนาครูผู้สอนให้ก้าวหน้าทันวิทยาการ เทคโนโลยีใหม่ ๆ
 - 2.5) การฝึกงาน จุดมุ่งหมายของการฝึกงาน เป็นการให้นักเรียนรู้จักนำเอาทฤษฎีมาใช้กับชีวิตจริง ทั้งยังให้ผู้เรียนได้เห็นปัญหาที่แท้จริงในสาขาวิชาและอาชีพนั้นเพื่อการเตรียมตัวที่จะออกไปเผชิญกับชีวิตจริง
- 3) การจัดการเรียนการสอนและการจัดการวัดผลประเมินผล เป็นการจัดสิ่งที่มีอำนวยความสะดวกและส่งเสริมการจัดหลักสูตรและโปรแกรมการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและคุณภาพ ได้แก่
- 3.1) การจัดสื่อการเรียนการสอน เป็นสิ่งที่เอื้อต่อการศึกษา ของนักเรียนเน้นเครื่องมือและกิจกรรมให้ครูใช้ในการเรียนการสอน
 - 3.2) การจัดห้องสมุดเป็นที่รวมหนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์และวัสดุอุปกรณ์ที่เป็นแหล่งวิชาให้นักเรียนได้ศึกษาและค้นคว้าเพิ่มเติม
 - 3.3) การนิเทศการสอน เป็นการช่วยเหลือและแนะแนวครูให้เกิดการปรับปรุงแก้ไขปัญหาการเรียนการสอน
 - 3.4) การวัดผลประเมินผล เป็นกระบวนการที่ใช้เครื่องมือในด้านการตรวจสอบและวิเคราะห์ผลการเรียน

การบริหารวิชาการในยุคปฏิรูปการศึกษา โรงเรียนและสำนักงานจะมีโครงการในการตัดสินใจมากขึ้น ทั้งนี้เป็นไปตามหลักการกระจายอำนาจทางการศึกษาที่ให้สถานศึกษาและสำนักงาน รับผิดชอบการบริหารงานวิชาการโดยตรง

กล่าวโดยสรุป ทุกกิจกรรมที่โรงเรียนจัดให้มีขึ้นล้วนมีส่วนเกี่ยวข้องหรือเพื่อตอบสนองในเนื้อหาวิชาการเพื่อพัฒนาการเรียนของนักเรียน การสอนของครูตลอดจนคุณภาพในการบริหารงานการศึกษาของผู้บริหาร ซึ่งคุณภาพของวิชาการจะเกิดขึ้นได้จะต้องให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดจุดหมาย การกำหนดเป้าหมาย การกำหนดแผนงาน การอนุมัติปัจจัยในการจัดทำแผนเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติและประเมินผล

3.3 ด้านบริหารบุคลากร

บุคลากร เป็นปัจจัยที่สำคัญในการบริหารจัดการทุกระดับที่จะทำให้องค์กรสู่ความสำเร็จเจริญก้าวหน้าและบรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยเฉพาะบุคลากรในสถานศึกษาและเขตพื้นที่การศึกษานอกจากจะต้องเป็นคนดีและคนเก่งแล้วต้องเป็นผู้ที่มีอุดมการณ์ที่รับใช้สังคม มีประสบการณ์พิเศษในลักษณะที่เรียกว่า “ มีอาชีพ “ (ปัญญา แก้วกียร และคณะ 2544 : 29)

ดังนั้นบุคลากรจึงเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดในบรรดาทรัพยากรการบริหารทั้งหลาย แม้ว่าผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจจะกำหนดแผนงานหรือโครงการหรือระบบงานไว้ดีเพียงใดแต่ถ้าหากขาดบุคลากรที่มีคุณภาพแล้วความสำเร็จของงานนั้น ๆ ย่อมยากที่จะบรรลุผล จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต้องมีความรู้ความสามารถในการบริหารงานบุคคล

การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา ต้องให้ความสำคัญทุกกระบวนการ ขั้นตอน ตั้งแต่การพิจารณาคณะกรรมการสรรหา เพื่อสรรหาการบริหารงานบุคคลและกระบวนการพัฒนา การบำรุงรักษาโดยการส่งเสริมขวัญกำลังใจตลอดจนให้บุคคลพ้นจากงาน เพื่อมีผลต่อการปฏิบัติงานตามที่คาดหวัง ทุกขั้นตอนเป็นลักษณะบริหาร โดยองค์คณะบุคคลอาจจะมีประชาชนมีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น และยึดหลักตามระบบคุณธรรม 4 ประการ ได้แก่ หลักความสามารถ หลักความเสมอภาค หลักความมั่นคงและหลักความเป็นกลางทางการเมือง (กิตติมา ปรีดีดิติก 2532: 35)

สรุป งานบุคลากรเป็นงานที่สำคัญยิ่งที่จะส่งผลดี หากการจัดหา การบำรุงรักษา ตลอดจนการใช้คนทำงานเหมาะสมในงานนั้น ๆ ซึ่งความเหมาะสมจะเกิดขึ้นได้เมื่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในทุกระดับได้มีส่วนร่วมในการกำหนดจุดหมาย การกำหนดเป้าหมาย การกำหนดแผนงาน การอนุมัติปัจจัยในการทำแผนเพื่อนำแผนไปสู่การปฏิบัติและการประเมินผล

3.4 ด้านบริหารทรัพยากรทางการศึกษา

ทรัพยากรทางการศึกษา ได้แก่การจัดการด้านงบประมาณและการเงิน มีแนวทางสอดคล้องกับหลักการกระจายอำนาจการบริหาร โดยให้เขตพื้นที่การศึกษาเป็นหน่วยงบประมาณและหน่วยบริหาร การเงินและสถานศึกษาสามารถกำหนดความต้องการงบประมาณของตนเอง โดยจัดทำผ่านเขตพื้นที่ การศึกษา เป็นนิติบุคคลมีอิสระในการจัดการทรัพย์สินและหารายได้เพิ่มเติมมากขึ้นทั้งนี้มุ่งเน้นให้สังคม

มีส่วนร่วมในการจัดการและช่วยระดมทรัพยากรและการลงทุนจากแหล่งต่าง ๆ โดยมีระบบตรวจสอบติดตามและประเมินผลการใช้ทรัพยากรเพื่อความโปร่งใสและความรับผิดชอบ (ปัญหา แก้วกีบูรและคณะ, 2544 : 34) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 8 (2) จึงได้กำหนดให้มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ด้วยความตระหนักของผู้ที่เกี่ยวข้องว่าการศึกษาเป็นเครื่องมือที่มีความสำคัญสูงสุดต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศ โดยให้สถานศึกษามีอิสระในการบริหารงบประมาณและทรัพยากรทางการศึกษาควบคู่กับระบบการบริหารการเงิน การบัญชี ระบบการตรวจสอบและประเมินประสิทธิภาพประสิทธิผลการใช้จ่ายงบประมาณของสถานศึกษา เพื่อความโปร่งใสและความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ ได้กำหนดหลักการจัดระบบทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมจากทุกส่วนของสังคม โดยการระดมทรัพยากรและการลงทุนด้านงบประมาณ การเงินและทรัพย์สิน ทั้งจากรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นมาใช้จัดการศึกษา รวมทั้งการให้สถานศึกษาหารายได้และผลประโยชน์จากทรัพย์สินของสถานศึกษา

2) การจัดสรรทรัพยากรให้เกิดความเสมอภาค เป็นธรรมทั้งด้านผู้เข้ารับบริการการศึกษาและสถานศึกษา โดยการปรับเปลี่ยนหลักเกณฑ์การจัดสรรงบประมาณให้ถึงสถานศึกษาและตัวผู้เรียนมากขึ้นเพื่อสร้างความเสมอภาคใน โอกาส ความเป็นธรรมและประกันสิทธิและโอกาสของผู้เรียนในการได้รับการศึกษาที่ได้คุณภาพมาตรฐาน

3) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการ โดยจัดให้มีระบบและกระบวนการงบประมาณแบบใหม่ กล่าวคือ ปรับปรุงระบบงบประมาณการศึกษาให้สอดคล้องกับระบบงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงาน (Performance – Based Budgeting) โดยให้สถานศึกษาระดับอุดมศึกษาและเขตพื้นที่การศึกษา เป็นหน่วยงบประมาณและวางระบบให้มีการกระจายการบริหารจัดการไปยังสถานศึกษาควบคู่กับระบบการตรวจสอบติดตามและประเมินประสิทธิภาพประสิทธิผล การใช้ทรัพยากรของสถานศึกษาด้วยการให้สถานศึกษาปรับเปลี่ยนระบบบัญชีจากเกณฑ์เงินสดย่อย เป็นเกณฑ์พึงรับ – พึ่งจ่าย รวมทั้งจัดให้มีระบบตรวจสอบภายในและภายนอกสถานศึกษา โดยคณะกรรมการสถานศึกษาและสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินหรือผู้สอบบัญชีอิสระในกำกับดูแลของสำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน

สรุป การบริหารทรัพยากรทางการศึกษาที่มีประสิทธิภาพจะนำไปสู่การศึกษาที่มีคุณภาพ การที่ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่การกำหนดเป้าหมาย กระบวนการบริหาร และประเมินผล เพื่อให้เกิดความโปร่งใสและสามารถที่ตรวจสอบได้เป็นหัวใจที่สำคัญในการดำเนินบริหารทรัพยากรทางการศึกษา

3.5 ด้านการตรวจสอบการบริหารจัดการ

อคิน รพีพัฒน์ (2531: 59) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม ในขั้นตอนสุดท้าย คือ การมีส่วนร่วม ในการประเมินผล การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้นสิ่งสำคัญที่จะต้องสังเกตก็คือ ความเห็น ความชอบ และความคาดหวัง ซึ่งจะมีอิทธิพลสามารถเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่างๆได้

ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมิน จะเป็นการประเมินว่าการดำเนินงานบรรลุ ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ อาจเป็นการประเมินผลย่อยเพื่อดูความก้าวหน้าของการ ดำเนินงาน หรือการประเมินผลสรุปรายยอด

ธีรวิภา ประทุมพรรัตน์ (2530 :119) ได้กล่าวถึงบทบาทของชุมชนในการมีส่วนร่วม ในการประเมินผลว่า เพื่อให้ทราบถึงปัญหาการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน เพื่อปรับปรุงการ บริหารงานของโรงเรียน เพื่อฟังความเห็น ความรู้ในการจัด โรงเรียนในชุมชนนั้นๆ และเพื่อ ประเมินผลการจัด โรงเรียนในความรู้สึกรักของชุมชน

ขั้นตอนที่สำคัญขั้นตอนหนึ่งในการบริหารการจัดการศึกษา คือ การประเมินผล เพื่อ ทราบถึงปัญหา และหาแนวทางแก้ไขปรับปรุง พัฒนาให้มีคุณภาพที่ดีขึ้นกว่าเดิม

3.6 ผู้ปกครองนักเรียนกับการมีส่วนร่วม

3.6.1 ความจำเป็นในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ปกครองและครู

พัชรี สวนแก้ว (2536 : 52) ได้กล่าวว่าโรงเรียนเป็นสถาบันทางสังคม แห่งเดียว เท่านั้นที่มีการติดต่อสัมพันธ์กับสถาบันครอบครัวมากกว่าหน่วยงานอื่น ๆ ทั้งนี้เพราะเด็กเกือบทุกคน ต้องใช้เวลาอยู่ในโรงเรียน อย่างน้อยที่สุดประมาณ ปีละ 8 – 9 เดือน หรือ 5 วันต่อ 1 สัปดาห์ และแต่ละวันจะใช้เวลาอยู่ในโรงเรียนประมาณ 5 – 6 ชั่วโมง นอกจากนี้ ความสัมพันธ์ดังกล่าวยังเกี่ยวข้องกับ ชุมชนอีกด้วย ในด้านการมีส่วนร่วมที่กำหนดเป้าหมายการส่งเสริมและพัฒนาเด็กให้สอดคล้องกัน

ในปัจจุบันบ้านกับโรงเรียน หรือผู้ปกครองกับครู จะต้องทำงานร่วมกันอย่าง ใกล้ชิดเพื่อประโยชน์แก่ตัวเด็กเอง เช่น ร่วมจัดกิจกรรม ได้แก่ การให้บริการห้องสมุด กิจกรรม พิเศษทางศิลปะ ดนตรี นาฏศิลป์ วาดรูป และนันทนาการต่าง ๆ กิจกรรมดังกล่าวนอกจากจะช่วยในการ ดูแลเด็ก โดยให้เด็กอยู่ในโรงเรียนนานขึ้น ประโยชน์อีกทางหนึ่ง คือ การที่เด็กจะได้มีโอกาสพัฒนาทั้ง ทางด้านร่างกาย ทางสังคม และอารมณ์ อีกด้วย

3.6.2 จุดมุ่งหมายของการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ปกครองและครู

พัชรี สวนแก้ว (2536 : 53-55) ได้กล่าวว่า ผู้ปกครองเป็นผู้มีอิทธิพลต่อเด็ก มากที่สุด โดยต้องยอมรับว่าผู้ปกครองเป็นผู้มีสิทธิ์สมบูรณ์ที่จะให้การเลี้ยงดูและอบรมเด็กตามที่ เขาเห็นสมควร แต่ในสภาพที่เป็นจริงแล้ว โอกาสที่ผู้ปกครองจะอบรมเลี้ยงดูเด็กตามที่ต้องการ หรือ มุ่งหวังนั้นน้อย เมื่อเด็กเข้าโรงเรียนเด็กจะเหลือเวลาให้ผู้ปกครอง เพียงแค่ดูแลความเป็นอยู่

ความปลอดภัย และเรื่องการศึกษาเป็นส่วนใหญ่ ส่วนการสร้างเสริมลักษณะนิสัย และพฤติกรรมต่าง ๆ ที่พึงประสงค์นั้น ผู้ปกครองต้องอาศัยครูเป็นอย่างมาก เพราะโรงเรียนเป็นบ้านหลังที่สองของเด็ก เด็กต้องใช้ชีวิตที่ โรงเรียนตลอดวัน โดยมีครูเป็นผู้คอยแนะนำด้วยเหตุนี้ ความรู้สึกไว้วางใจที่ผู้ปกครองมีต่อครูจึงเป็นสิ่งสำคัญ แต่ในขณะที่เดียวกัน ครูจะไม่สามารถทำหน้าที่ได้สมบูรณ์ หากไม่อาศัยผู้ปกครอง ดังนั้นครูต้องให้ความไว้วางใจผู้ปกครองด้วย เนื่องจากทั้งผู้ปกครอง และครูต่างเป็นผู้รับผิดชอบสิ่งที่จะ เกิดขึ้นกับเด็กร่วมกัน ดังนั้น ทั้งสองฝ่ายจึงควรร่วมมือกันเพื่อประโยชน์สูงสุดที่พึงบังเกิดกับเด็ก โดยมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญคือ เพื่อขจัดอคติที่มีต่อกัน ทั้งนี้เพราะผู้ปกครองและครู ต่างก็ปฏิบัติต่อเด็กเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายเดียวกันในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก ผู้ปกครองและครูจึงจำเป็นต้องขจัดอคติที่มีต่อกัน ผู้ปกครองและครูแต่ละคนที่เข้าพบกัน ในโรงเรียนต่างก็มีประสบการณ์ต่าง ๆ กัน บางคนอาจจะได้ประสบการณ์ที่น่าชื่นชมจากโรงเรียน แต่บางคนอาจจะได้ประสบการณ์ที่ไม่น่าจดจำ ประสบการณ์จึงมีอิทธิพลต่อความรู้สึกและการปฏิบัติตนต่อกันทั้งสองฝ่าย กล่าวคือ ความรู้สึกของผู้ปกครอง ผู้ปกครองแต่ละคนมีความคิดเกี่ยวกับโรงเรียนต่างกัน ผู้ปกครองจำนวนมากไม่มีปัญหาใด ๆ เลย แต่ผู้ปกครองอีกหลายคนมีปัญหาต่าง ๆ มากมาย ผู้ปกครองบางคนไม่แน่ใจบทบาทของตน ในขณะที่บางคนรู้สึกว่าเด็กของตนมีปัญหาควบคุมไม่ได้ และผู้ปกครองก็ควบคุมเด็กไม่ได้ บางคนสงสัยว่าเด็กของตนเก่งที่สุดถูกที่สุด แต่เหตุใดจึงเข้ากับเพื่อนไม่ได้ รู้สึกว่าเด็กโตขึ้นและยังไม่ต้องการตนเองมากขึ้น บางคนส่งลูกมาโรงเรียนเพียงเพื่อจะได้มีเวลาเป็นของตนเอง เป็นต้น

โรงเรียนเป็นสถานที่แห่งแรกที่แยกผู้ปกครองและเด็กออกจากกัน จึงเป็นที่รู้กันโดยทั่วไปเด็กอาจมีปัญหาในช่วงนี้ แต่นอกจากเด็กแล้ว ผู้ปกครองบางคนอาจมีปัญหากังวลใจเกี่ยวกับเด็กไปต่าง ๆ จนไม่เป็นอันทำธุระของตน เช่น ผู้ปกครองบางคนรู้สึกไม่พอใจและมีปฏิกิริยาต่อครู เมื่อเด็กติดโรงเรียนไม่อยากกลับบ้านและพูดถึงครูบ่อย ๆ ผู้ปกครองรู้สึกว่าครูจะเป็นผู้คอยจับผิดตนโดยคิดว่าตนเป็นคนรับผิดชอบความประพฤติเด็ก และครูอาจโทษเขาได้ถ้าเด็กประพฤติไม่ดีผู้ปกครองเหล่านี้มักกลัวครูจะว่าตนประสบความสำเร็จล้มเหลวในการอบรมเด็ก ผู้ปกครองบางคนก็กังวลเรื่องความไม่ปกติของเด็ก เช่น ในรายที่เด็กสุขภาพไม่สมบูรณ์หรือมีปัญหาทางกายหรือทางอารมณ์ความรู้สึกของผู้ปกครองต่อเด็กจะมีอิทธิพลต่อวิธีปฏิบัติต่อเด็ก กล่าวคือผู้ปกครองที่คิดว่าเด็กฉลาดมากย่อมจัดประสบการณ์ให้เด็กต่างจาก ผู้ปกครองที่คิดว่าเด็กซ้ากว่าปกติ การที่ผู้ปกครองไม่กระตุ้นความสามารถของเด็กคอยช่วยเหลือเด็กตลอดเวลาย่อมมีผลเสียต่อพัฒนาการของเด็ก ผู้ปกครอง บางคนกลัวว่าตนไม่มีความสามารถยอมรับความสามารถของเด็ก หลังจากได้พยายามส่งเสริมและกระตุ้นความสามารถจนเต็มที่แล้ว ประสบการณ์ของผู้ปกครองที่มีต่อโรงเรียนที่นำเด็กมาเรียนเป็นสิ่งสำคัญ ผู้ที่คุ้นเคยกับโรงเรียนเป็นเวลานานจะสร้างทัศนคติที่มี

ต่อครู เด็กอาจมองครูในแง่ผู้ใช้อำนาจ หรือผู้ให้ความเห็นอกเห็นใจ ให้ความช่วยเหลือ ครูอาจจะเป็นผู้ยุติธรรมและคอยให้กำลังใจ หรือช่างดู ช่างทำโทษ แม้ว่าผู้ปกครองส่วนมากอยากช่วยเด็กเท่าที่จะทำได้ แต่ทัศนคติที่มีต่อครูที่ ทำให้ไม่สบายใจ และไม่ไว้วางใจ ย่อมเป็นอุปสรรคต่อการร่วมมือระหว่างทั้งสองฝ่าย ความรู้สึกของครู ในฐานะที่ครูเป็นมนุษย์คนหนึ่ง ในบางครั้งครูจึงมีความรู้สึก และทำที่ที่อาจจะขัดขวางความสัมพันธ์อันดีที่มีต่อผู้ปกครอง เช่น ความสนใจเอาใจใส่ที่ผู้ปกครองมีต่อเด็กย่อมทำให้ครูปฏิบัติ ต่อเด็กต่างกัน ครูจะรู้สึกยุ่งยาก ถ้าผู้ปกครองไม่สนใจเด็กของตน และพลอยปฏิบัติต่อเด็กไม่ถูกต้องไปด้วย ความเห็นที่มักขัดขวางความสัมพันธ์อันดีของผู้ปกครองและครูเป็นอย่างยิ่ง คือ การที่ครูมักจะคิดว่าเด็กควรเป็นอย่างไร โดยครูอาจเคยมีประสบการณ์กับเด็กมาก่อน และสร้างภาพลักษณะนิสัยที่เด็กควรมี ซึ่งภาพที่ครูวาดอาจเคยเป็นไปในทางที่ดีหรือไม่ดีก็ได้ แต่ไม่ว่าจะเป็นไปในทางใด ภาพนั้นก็จะเป็นสิ่งที่บดบังลักษณะนิสัยที่แท้จริงของเด็ก ครูที่เป็นเช่นนี้ไม่สามารถชี้แจงเรื่องของเด็กแก่ผู้ปกครองได้ตรงตามความเป็นจริงซึ่งย่อมเกิดความเห็นขัดแย้งกับผู้ปกครองได้ นอกจากนี้ความคิดเห็นที่ว่าผู้ปกครองพยายามผลักดันให้เด็กทำในสิ่งที่เกินพัฒนาการของเขาก็คืออุปสรรคต่อความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน เพราะครูมักเห็นว่าสิ่งเหล่านี้ ลิดรอนสิทธิในการเป็นเด็กความไม่เข้าใจกันนี้คือ การที่ครูคิดว่าผู้ปกครองผลักดันเด็กมากเกินไป ในขณะที่ผู้ปกครองคิดว่าครูเตรียมการสอนไม่เหมาะสมกับเด็กด้วยประสบการณ์ที่ต่างกันของผู้ปกครองและครู อาจก่อให้เกิดข้อคิดต่อกัน อันเป็นอุปสรรคในการร่วมมือเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของเด็ก ดังนั้น เพื่อเป็นการขจัดข้อคิดต่อกัน บ้านและโรงเรียนจำเป็นต้องตั้งจุดมุ่งหมาย ความคาดหวัง และรูปแบบ ความสำเร็จในการอบรมเลี้ยงดูเด็กในลักษณะที่สอดคล้องกัน ถ้าครูสอนในสิ่งที่เด็กไม่สามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตจริงได้ ผู้ปกครองย่อมเกิดข้อคิดที่ว่าเด็กไปโรงเรียนแต่ไม่ได้ประโยชน์และอาจไม่อยากจะให้เด็กไปโรงเรียนอีกต่อไป

เพื่อบรรลุดจุดมุ่งหมายเดียวกัน ครูควรจะระลึกเสมอว่าตนไม่ใช่เป็นเจ้าของเด็ก แม้ว่าครูจะมีความรู้เกี่ยวกับเด็กมากกว่าผู้ปกครอง แต่ครูไม่มีสิทธิจะตัดสินใจให้เด็กหลาย ๆ เรื่อง ผู้ปกครองส่วนใหญ่เฝ้าเด็กเข้ามาโรงเรียนและปล่อยให้ครูตัดสินใจในการเรียนของเด็กทุกเรื่อง เพราะผู้ปกครองเชื่อว่าโรงเรียนมีทุกสิ่งพร้อมที่จะให้เด็ก ผู้ปกครองส่วนใหญ่ไม่ต้องการเข้ามาท้าวท้วงหน้าตาของครู ทั้ง ๆ ที่ต้องการแสดงความคิดเห็น โดยผู้ปกครองหวังว่าความคิดเห็นของตนและผู้ปกครองคนอื่น ๆ จะได้รับพิจารณาสิ่งที่เด็กได้เรียนจากบ้านและจากโรงเรียนย่อมมี ส่วนต่างกันบ้าง ไม่มากก็น้อย ถ้าผู้ปกครองและครูที่ปรึกษา ยอมรับฟังความคิดเห็น ซึ่งกันและกัน การอบรมเลี้ยงดูและการส่งเสริมพฤติกรรมของเด็กให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายเดียวกันย่อมมีทางเป็นไปได้มากขึ้น แต่ถ้าผู้ปกครองและครูต่างไม่สนใจซึ่งกันและกันก็จะเกิดผลเสียอย่างยิ่งต่อเด็ก

ลักษณะของการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ปกครองและครู จะเห็นว่าผู้ปกครองและครูต่างก็มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน ในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน อาจกระทำได้ใน 2 ลักษณะคือ

1) การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ปกครองและครู ในการอบรมเลี้ยงดูและให้การศึกษาแก่เด็ก

2) การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ปกครอง และชุมชน ซึ่งเป็นบุคคลอื่น ๆ นอกจากครูเพื่อให้เข้าใจลักษณะที่สำคัญของเด็ก ในอันที่จะสร้าง และสนับสนุนสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับเด็กที่ได้จากการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ปกครองและครู เด็กไม่ประสบปัญหาความขัดแย้งระหว่างบ้านกับโรงเรียน เพราะมีการติดต่อประสานสัมพันธ์กันอย่างสม่ำเสมอระหว่าง ผู้ปกครองและครู เด็กมีชีวิตที่มีความสุขและสมบูรณ์ขึ้นทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน

3.6.3 บทบาทของพ่อแม่ ผู้ปกครอง

กรมสุขภาพจิต (2544 : 5) ได้กล่าวถึง บทบาทพ่อแม่ ผู้ปกครองในการพัฒนาลูก ดังนี้

1) พ่อแม่ต้องเป็นคนที่รักการเรียนรู้ ศึกษาสิ่งแวดล้อมหลายๆ ด้าน เพื่อที่จะสามารถอธิบายและสร้างความเข้าใจให้กับลูกได้ และเป็นแบบอย่างที่ดีของลูกในการปรับตัวและใฝ่รู้ ใฝ่เรียน

2) พ่อแม่ควรมีการเสริมสร้างกำลังใจ ให้กับลูกแต่ละคน เช่น การพูดให้กำลังใจ มากกว่าการดูว่ากล่าวเมื่อเด็กทำผิดพลาด หรือพูดทำนองเปรียบเทียบกับคนอื่นที่คิดว่าเขาเป็น คนไม่ดี ไม่เก่ง ไม่มีความสามารถจนหมดกำลังใจ

3) พ่อแม่ควรมีกิจกรรมร่วมกับลูกไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเล่น การสนทนาหรือการเรียนหรือกิจกรรมอื่น ๆ เพื่อสร้างสายสัมพันธ์ที่ใกล้ชิด ทำให้จิตใจเด็กมีความมั่นคงและเรียนรู้จากพ่อแม่ในชีวิตจริง

4) พ่อแม่ควรส่งเสริมให้เด็กมีมนุษยสัมพันธ์ และคุณธรรมที่ดี สามารถเป็นมิตรกับผู้อื่น ร่วมมือกับผู้อื่นได้ มีความสามารถในการประนีประนอม ขณะเดียวกันก็มีความรับผิดชอบต่อน้ำที่และรู้จักการเสียสละ ไม่เห็นแก่ตัว

5) ร่วมมือกับทางโรงเรียนรู้ถึงปัญหาของลูกตั้งแต่นั้น ๆ เพื่อที่จะแก้ไขปัญหาที่ซ่อนเร้นอยู่จะได้เข้าใจและช่วยแก้ไขตั้งแต่แรก ๆ

กรมสุขภาพจิต (2544 : 5) ได้กล่าวถึง บทบาทของพ่อแม่ผู้ปกครองต่อโรงเรียนดังนี้

1) ร่วมมือกับโรงเรียนในการช่วยรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับเด็ก

2) ร่วมปรึกษาหารือกับโรงเรียนในกรณีเด็กมีปัญหา

3) ให้ความร่วมมือกับโรงเรียน เมื่อครูไปเยี่ยมบ้านเพื่อสร้างความสนิทสนมให้มากยิ่งขึ้น

4) ให้ความร่วมมือกับโรงเรียน ในการตอบแบบสอบถาม เพื่อจะได้ข้อมูลเกี่ยวกับตัวเด็กในการพิจารณาสติปัญญา ความสนใจและความถนัดของเด็ก

5) ร่วมมือกับทางโรงเรียนในการตัดสินใจเลือกวิชาเรียนของเด็ก

6) ร่วมมือกับโรงเรียนในการสังเกตดูการพัฒนาการของเด็ก และส่งเสริมการพัฒนาการของเด็กจนถึงขีดสูงสุด

กรมสุขภาพจิต (2544 : 6) ได้กล่าวถึงบทบาทของพ่อแม่ผู้ปกครองในหน้าที่อื่น ๆ ดังนี้

1) ในฐานะที่เป็นครูของลูกหลาน โดยปกติแล้ว พ่อแม่ ผู้ปกครองคือครูคนแรกของลูกด้วยการเริ่มจากการอบรมเลี้ยงดูและการเป็นตัวแทน การปลูกฝังค่านิยมและเจตคติต่าง ๆ การสั่งสอนอบรมนี้เริ่มตั้งแต่เด็กยังไม่เข้าโรงเรียนจนกระทั่งเข้าโรงเรียน มีความก้าวหน้าทางการศึกษาเพิ่มขึ้นอย่างมากมาย ผู้ปกครองสามารถเลือกใช้ความรู้ต่าง ๆ เช่น หนังสือคู่มือกิจกรรมต่าง ๆ สำหรับเด็ก รวมทั้งการศึกษานอกระบบต่าง ๆ มาจัดสอนให้เด็ก เพื่อที่จะช่วยเด็กมีความพร้อมที่จะก้าวไปสู่การเรียนอย่างมีระบบต่อไป การช่วยสอนนี้ผู้ปกครองสามารถเป็นครูให้กับเด็กได้ทุกระดับการศึกษา การที่ผู้ปกครองรู้จักบทบาทหน้าที่ของตน รวมทั้งการให้ความช่วยเหลือทางการศึกษา จะช่วยให้เด็กประสบความสำเร็จในการศึกษาเล่าเรียนเป็นอย่างยิ่งด้วย

2) ในฐานะผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ผู้ปกครองบางคนมีความรู้ความสามารถพิเศษเฉพาะด้าน เช่น สถาปนิก นักธุรกิจ วิศวกร ฯลฯ ซึ่งโรงเรียนอาจเชิญมาเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่ครูและนักเรียนในโรงเรียนรวมทั้งผู้ปกครองคนอื่น ซึ่งนอกจากเป็นการเพิ่มพูนความรู้แก่เด็กโดยตรงแล้วยังจะเป็นการเผยแพร่ความรู้ และเป็นการสร้างสัมพันธที่ดีระหว่างผู้ปกครอง และครู และระหว่างผู้ปกครองด้วยกันเอง

3) ในฐานะอาสาสมัครของโรงเรียน ซึ่งอาจจะเป็นผู้ปกครองที่ไม่ได้ทำงาน ซึ่งโรงเรียน ขอความร่วมมือให้มาช่วยกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน เช่น การบริหารห้องสมุด กิจกรรมนันทนาการต่าง ๆ

4) ในฐานะผู้กำหนดวัตถุประสงค์ ในบางครั้งผู้ปกครองจะเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ของโรงเรียน การดำเนินการโดยเฉพาะโรงเรียนในชุมชนนั้น จะมีการบริหารงานโดยเฉพาะ โรงเรียนมีคณะกรรมการซึ่งประกอบด้วยบุคลากรในโรงเรียน ผู้นำในท้องถิ่นและตัวแทนผู้ปกครอง ซึ่งคณะกรรมการเหล่านี้เป็นผู้กำหนดวัตถุประสงค์ทางการศึกษาจะส่งผลต่อเด็กโดยตรง นอกจากผู้ปกครองจะมีบทบาทหน้าที่ต่าง ๆ แล้วนั้น ผู้ปกครองยังเป็นผู้ช่วย

ที่ดีของชั้นเรียน เป็นแหล่งทรัพยากรและเป็นแหล่งช่วยเหลือสนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ แก่โรงเรียน จึงกล่าวได้ว่า พลังของผู้ปกครองเป็นแรงผลักดันให้การศึกษาลุล่วงไปด้วยดี

พัชรี สวนแก้ว (2536 : 56) ได้กล่าวถึงกิจกรรมที่ผู้ปกครองสามารถร่วมกับโรงเรียนไว้ว่า กิจกรรมที่โรงเรียนสามารถจัดเพื่อสนับสนุนให้ผู้ปกครองได้มีส่วนร่วมได้แก่

ตาราง 1 แสดงกิจกรรมที่ผู้ปกครองสามารถร่วมกับโรงเรียน

1. การให้การศึกษาแก่ผู้ปกครอง	7. ห้องแหล่งความรู้
2. ห้องพักผู้ปกครอง	8. ศูนย์การเรียนรู้
3. การประชุมวางแผนงาน	9. การแลกเปลี่ยนสิ่งของ
4. ห้องสมุดโรงเรียน	10. งานคืนสู่โรงเรียน
5. กล่องรับความคิดเห็น	11. โครงการต่างๆ
6. การสอนทางโทรศัพท์	

นอกจากกิจกรรมต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วนี้ ผู้ปกครองอาจจะเข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียนได้อีกหลายอย่าง เช่น การเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่เด็กและครู หรือกลุ่มผู้ปกครองด้วยกันเอง ซึ่งอาจเป็นความรู้ทางด้านวิชาการ ตลอดจนความรู้เล็ก ๆ น้อย ๆ เกี่ยวกับงานอดิเรกบางอย่าง เช่น การเลี้ยงกล้วยไม้ การสะสมแสตมป์ การประกอบอาหาร

การศึกษาเกี่ยวกับผู้ปกครองนักเรียนดังกล่าว ผู้ศึกษาสรุปว่า ผู้ปกครองนักเรียนมีความจำเป็น ต้องสร้างความสัมพันธ์อันดีกับโรงเรียน โดยการมีส่วนร่วมในการสนับสนุนจัดกิจกรรมต่าง ๆ ตามบทบาทหน้าที่ของตน โดยลำพังหรือการรวมกลุ่มของผู้ปกครองนักเรียน เพื่อให้ นักเรียนได้มีการพัฒนาในด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคม

4. การจัดการศึกษาของสถานศึกษา ในเครือข่ายทุ่่งทวด สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสงขลา เขต 3

ในฐานะที่การศึกษาเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการสร้าง และพัฒนาความรู้ ความคิด ความประพฤติ และคุณธรรมของบุคคลในชาติ ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ทั้งของตนเอง สังคมและประเทศชาติโดยรวม จึงต้องอาศัย “ การบริหารการศึกษา “ เข้ามาช่วยในการจัดรูปแบบ ระบบระเบียบ กฎเกณฑ์ ตลอดจนวิธีการต่างๆ เพื่อให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพ

สฤชต์ มินทร (2536: 25) กล่าวว่า การบริหารโรงเรียนให้ประสบความสำเร็จ ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมของ คณะกรรมการ บิคารมารดา ผู้ปกครองตลอดชุมชน และองค์กรของรัฐ ซึ่งมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในกิจกรรมต่างๆที่โรงเรียนดำเนินการอยู่ เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปอย่างมีคุณภาพได้มาตรฐาน ซึ่งเป็นไปตามจุดประสงค์ของ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 การจัดการศึกษาต้องมุ่งเน้นให้ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ โดยถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด และเป็นไปตามวัตถุประสงค์ในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (2540 – 2544 :50) ที่ต้องการให้พัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพ และให้ผู้เรียนได้มีการพัฒนาเต็มศักยภาพ

จากผลการประเมินคุณภาพการจัดการศึกษา ตรวจสอบคุณภาพการศึกษาของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) ของสถานศึกษาในเครือข่ายทุ่งหวด เมื่อ พ.ศ. 2546 ในมาตรฐานที่ 14 สถานศึกษาส่งเสริมความสัมพันธ์กับชุมชน และการได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครองและชุมชนในการพัฒนาการศึกษา ผลการประเมินพบว่า กิจกรรมการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน และการได้รับความร่วมมือจากผู้ปกครอง และชุมชนในการจัดการศึกษาอยู่ในเกณฑ์ที่ไม่น่าพึงพอใจ (เอกสารการประเมินจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) 2546 : 26)

สอดคล้องกับผลการประเมินคุณภาพการศึกษาของหน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สงขลา เขต 3 (2547 : 36) พบว่าการจัดการศึกษาของสถานศึกษาในเครือข่ายทุ่งหวด เกี่ยวกับการสร้างความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชน ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา มามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของสถานศึกษายังไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ปกครองอย่างแท้จริง

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

ถาวร พวงมณี (2547 : บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองต่อการบริหารงานในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร โดยศึกษาการมีส่วนร่วมดังกล่าวพบว่าสภาพการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองต่อการบริหารงานในโรงเรียนอยู่ในระดับปานกลางถึงมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประเด็นต่อไปนี้มีคะแนนสูงสุดในแต่ละด้านคือ 1) การบริหารวิชาการ ร่วมเป็นเครือข่ายผู้ปกครองในการพัฒนาการเรียนการสอน 2) การบริหารงบประมาณร่วมกับคณะกรรมการสวดส่องดูแล และรักษาทรัพย์สินของโรงเรียน 3) การบริหารงานบุคคล ประชุมกับโรงเรียนเพื่อ

แก้ไขปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของบุคลากรในโรงเรียน 4) การบริหารทั่วไปเสนอแนวทางในการปรับปรุงพฤติกรรมนักเรียน ส่วนปัญหาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองต่อการบริหารงานในโรงเรียน อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประเด็นต่อไปนี้มีปัญหาการมีส่วนร่วมสูงสุดคือ 1) ผู้ปกครองเห็นว่าการจัดทำหลักสูตรเป็นเรื่องของโรงเรียน 2) ผู้ปกครองไม่มีความรู้ความเข้าใจในการวางแผนการเงินและงบประมาณ 3) ผู้ปกครองไม่เข้าใจในเรื่องระเบียบวินัยทางราชการ และ 4) ผู้ปกครองไม่เข้ามารับฟังปัญหาและความต้องการของนักเรียน ตามลำดับ

บรรวิทย์ เลิศไกร (2546 : บทคัดย่อ) ศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของผู้นำท้องถิ่นในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัยพบว่า

1) การมีส่วนร่วมของผู้นำท้องถิ่นในการจัดการศึกษาทั้ง 4 ด้าน คืองานวิชาการ งานงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง แต่ถ้าพิจารณารายข้อพบว่า เกือบทุกข้อมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ยกเว้น การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่างๆ ของนักเรียนในโรงเรียน ซึ่งมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผู้นำบุคคลของท้องถิ่น ด้านความฉลาดทางอารมณ์ ทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ การเอาใจเขามาใส่ใจเรา การรับผิดชอบต่อสังคม การแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม การจัดการกับความขัดแย้ง และการสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคล ต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยรวมรายด้านและรายข้อมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง

2) ปัจจัยเกี่ยวกับบุคคลที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของผู้นำท้องถิ่นในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ได้แก่ การเอาใจเขามาใส่ใจเรา ระดับการศึกษา และรายได้ ส่วนการแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของผู้นำท้องถิ่น ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3) ปัจจัยเกี่ยวกับบุคคลที่สามารถพยากรณ์การมีส่วนร่วมของผู้นำท้องถิ่นในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ได้แก่ ระดับการศึกษา ส่วนรายได้ และการแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม สามารถพยากรณ์การมีส่วนร่วมของผู้นำท้องถิ่นในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยสามารถร่วมกันพยากรณ์ร้อยละ 23.40

กวิน เสือสกุล (2546: บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของผู้ปกครองในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาที่บ้านอยู่ในระดับสูง และมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาที่โรงเรียนและชุมชนอยู่ในระดับต่ำ โดยมีค่าเฉลี่ยการมีส่วนร่วมโดยรวมทั้งที่บ้านและชุมชน อยู่ในระดับปานกลาง สำหรับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของผู้ปกครองที่บ้าน ได้แก่

อาชีพหลักของผู้ปกครอง ความเพียงพอของรายได้ การได้รับโอกาสในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา และให้ความสำคัญและเห็นคุณค่าในการจัดการศึกษาและถ้าเป็นภาพรวมได้แก่ สถานภาพสมรส ความเพียงพอของรายได้ การรับรู้ข่าวสารด้านการศึกษาและการได้รับโอกาสในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา ผู้ปกครองส่วนใหญ่ไม่มีปัญหาหรืออุปสรรคในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ถ้ามีปัญหาส่วนใหญ่ คือการไม่มีเวลาและมีข้อเสนอแนะให้โรงเรียนประชาสัมพันธ์ข่าวความเคลื่อนไหวของโรงเรียนอยู่เสมอ

กุลวุฒิ ปลื้มศรี (2546 : 93 - 94) ศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนรอบ ๆ กรมการขนส่งทหารเรือมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน ศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นประชาชน ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป ที่อยู่อาศัยใน 4 ชุมชน จำนวน 392 คน และกรรมการชุมชน จากชุมชนเป้าหมาย 4 ชุมชน จำนวน 100 คน ส่วนประชาชนทั่วไปและเครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์ โดยผ่านการทดสอบความเที่ยงตรงและความเชื่อถือได้ ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่น 0.9901 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสหสัมพันธ์ และค่าไคสแคว์ ผลการวิจัยพบว่า การประกอบอาชีพ มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ตำแหน่งในชุมชน มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนเพศ วุฒิการศึกษา การเป็นสมาชิกทางสังคม ภาวะผู้นำ และแรงจูงใจไม่มี ปฏิสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สิรินทร์ทิพย์ เกษร (2545: บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่อง บทบาทการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและผู้นำชุมชนต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดปทุมธานี โดยศึกษาการมีส่วนร่วมและความคาดหวัง 6 ด้าน คือ ด้านวิชาการ ด้านงานธุรการ การเงิน และพัสดุ ด้านงานบุคลากร ด้านงานกิจกรรมนักเรียน ด้านงานอาคารสถานที่ และด้านงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ผลการวิจัยพบว่า 1) ด้านงานวิชาการ ผู้ปกครองและผู้นำชุมชนมีการปฏิบัติในการมีส่วนร่วมในโรงเรียนในระดับปานกลาง และมีความคาดหวังที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในระดับมาก 2) ด้านงานธุรการ การเงิน และพัสดุ ผู้ปกครองและผู้นำชุมชน มีการปฏิบัติในการมีส่วนร่วมในโรงเรียนในระดับน้อยและมีความคาดหวังที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในระดับมาก 3) ด้านงานบุคลากร ผู้ปกครองและผู้นำชุมชน มีการปฏิบัติในการมีส่วนร่วมในโรงเรียนในระดับน้อย และมีความคาดหวังที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในระดับมาก 4) ด้านงานกิจการนักเรียน ผู้ปกครองและผู้นำชุมชนมีการปฏิบัติในการมีส่วนร่วมในโรงเรียนในระดับปานกลาง และมีความคาดหวังที่

จะเข้าไปมีส่วนร่วมในระดับมาก 5) ด้านงานอาคารสถานที่ ผู้ปกครองและผู้นำชุมชนมีการปฏิบัติในการมีส่วนร่วมในโรงเรียนในระดับน้อย และมีความคาดหวังที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในระดับมาก 6) ด้านงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ผู้ปกครองและผู้นำชุมชนมีการปฏิบัติในการมีส่วนร่วมในโรงเรียนในระดับน้อย และมีความคาดหวังที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในระดับมาก 7) บทบาทการมีส่วนร่วมที่ปฏิบัติจริง และบทบาทการมีส่วนร่วมที่คาดหวังของผู้ปกครองและชุมชนต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนทั้งโดยรวมในทุกด้านและในแต่ละด้านแตกต่างกัน

ธีรภัทร์ เจริญดี (2542: 43) ศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 11 พบว่า 1) ด้านงานวิชาการของโรงเรียน ผู้ปกครองมีการปฏิบัติในการมีส่วนร่วมในโรงเรียนในระดับปานกลางและมีความคาดหวังที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในโรงเรียนในระดับมาก 2) ด้านการบริหารของโรงเรียนผู้ปกครองมีการปฏิบัติในการมีส่วนร่วมในโรงเรียนในระดับปานกลาง และมีความคาดหวังที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในโรงเรียนในระดับมาก 3) ด้านการพัฒนานักเรียน ผู้ปกครองมีการปฏิบัติในการมีส่วนร่วมในโรงเรียนในระดับปานกลาง และมีความคาดหวังที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในโรงเรียนในระดับมาก 4) ด้านการติดต่อสื่อสาร ผู้ปกครองมีการปฏิบัติในการมีส่วนร่วมในโรงเรียนในระดับปานกลางและมีความคาดหวังที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในโรงเรียนในระดับมาก

นิคม สุวรรณทา (2542 : 45-46) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ ความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยภาพรวมทุกงานตามสภาพกิจอยู่ในระดับปานกลาง โดยงานวิชาการที่ต้องการมีส่วนร่วมสูงสุด คือ แนะนำให้ครูสอนเพิ่มพิเศษแก่นักเรียนนอกเวลาเรียนปกติ ต่ำสุดคือ เป็นกรรมการอนุมัติผลการเรียน จบหลักสูตรงานกิจการนักเรียนที่ต้องการมีส่วนร่วมสูงสุดคือ แนะนำการแก้ปัญหาหาสาเหตุคิดในโรงเรียน ต่ำที่สุดคือ ต้องการมีส่วนร่วมเป็นกรรมการอนุมัติแผนการจัดกิจกรรมนักเรียน งานบุคลากรที่มีความต้องการสูงสุด คือ ร่วมสอดส่องดูแลเกี่ยวกับจรรยาบรรณ และความประพฤติของครู ต่ำที่สุดคือร่วมเป็นวิทยากร งานธุรการที่ต้องการมีส่วนร่วมสูงสุด คือ ร่วมเป็นกรรมการตรวจสอบกำกับติดตามการใช้จ่ายเงินที่ชุมชนบริจาคให้โรงเรียน ต่ำที่สุดคือ ต้องการมีส่วนร่วมบริจาคทรัพย์สินส่วนตัวให้แก่ทางโรงเรียน งานอาคารสถานที่ที่ต้องการมีส่วนร่วมสูงสุดคือ แนะนำการปรับปรุงบริเวณโรงเรียนให้มีสภาพแวดล้อมที่สวยงามร่มรื่น ต่ำที่สุดคือ ต้องการมีส่วนร่วมแนะนำการวางแผนจัดสร้าง การใช้ประโยชน์การรื้อถอนอาคารเรียน งานความสัมพันธ์ชุมชนที่ต้องการมีส่วนร่วมสูงสุด คือ ช่วยเสนอปัญหาและความต้องการของโรงเรียนต่อองค์การบริหารส่วนตำบล ต่ำที่สุดคือ แนะนำการจัดทำแผนประชาสัมพันธ์โรงเรียน

สัมพันธ์ อุปลา (2541:บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น พบว่า

1) ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีส่วนร่วมในงานกิจการนักเรียนมากกว่าด้านอื่น ๆ ปัญหาการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับ ปานกลาง ปัญหาที่สำคัญที่สุดคือชุมชนเข้าใจว่าการจัดการศึกษาเป็นหน้าที่ของโรงเรียนเท่านั้น สำหรับข้อเสนอแนะที่สำคัญคือ บุคลากรในโรงเรียนควรมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน และชุมชนควรมีส่วนร่วมรับรู้ การตัดสินใจ กำหนดนโยบายของโรงเรียน

2) คณะกรรมการโรงเรียนมีส่วนร่วมในการจัดการการศึกษาในระดับมาก โดยมีส่วนร่วมในเรื่องให้ความเห็นชอบต่อแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียนมากกว่าด้านอื่น ๆ ปัญหาการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ปัญหาที่สำคัญคือ เมื่อมีการประชุมคณะกรรมการโรงเรียนมักไม่แสดงความคิดเห็น ส่วนใหญ่จะคล้อยตามประธานในที่ประชุม สำหรับข้อเสนอแนะที่สำคัญ คือ โรงเรียนต้องยอมรับในความสามารถในการตัดสินใจของคณะกรรมการโรงเรียนให้มาก

วารี กติกา (2540: บทคัดย่อ) ศึกษาวิจัยเรื่องการรับรู้และแนวทางการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนในการจัดการอนุบาลศึกษาโรงเรียนเอกชน อำเภอเมืองเชียงใหม่ โดยศึกษาการมีส่วนร่วมในด้าน แนวทางการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนักเรียนในการจัดการอนุบาลศึกษา 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการเลี้ยงดู ด้านการติดต่อสื่อสาร ด้านการเรียนรู้ของเด็กที่บ้าน ด้านการอาสาสมัคร ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และด้านการสร้างความร่วมมือกับชุมชน พบว่าผู้ปกครองสามารถมีส่วนร่วมในระดับมากทุกครั้ง ในด้านการเลี้ยงดู และการเรียนรู้ของเด็กที่บ้าน ส่วนในด้านการติดต่อสื่อสาร การอาสาสมัคร การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และสร้างความร่วมมือกับชุมชนผู้ปกครองสามารถเข้าร่วมในระดับปานกลางคือเข้าร่วมได้เป็นบางครั้ง

เมตต์ เมตต์การุณจิต (2540 : 59) ศึกษาการเข้าไปมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาโรงเรียนเทศบาล พบว่ายังไม่เป็นไปตามหลักการทั้งในด้านจุดมุ่งหมาย การคัดเลือกกรรมการศึกษา ปริมาณการเข้าร่วมและการใช้ศักยภาพในด้านการบริหารยังไม่เพียงพอ ปัจจัยที่ส่งเสริมและที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วม มี 2 กลุ่มปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยเกี่ยวกับกรรมการศึกษาและปัจจัยเกี่ยวกับโรงเรียน ได้แก่ บุคลากรของโรงเรียน การปฏิบัติงานของโรงเรียนต่อกรรมการศึกษา การปฏิบัติงานของครู ผลการปฏิบัติของโรงเรียน

สมลักษณ์ ภูคำแสน (2540 : 51-52) ศึกษาเรื่อง บทบาทของผู้ปกครองต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัย พบว่างานวิชาการ ผู้ปกครองมีส่วนร่วมมากในเรื่องการจัดหาวิทยากรท้องถิ่น การจัดหาหนังสือเรียน หาทุนให้นักเรียนและการเข้าร่วมกิจกรรม งานอาคารสถานที่ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในเรื่องการจัดหาสถานที่

การจัดสร้างอาคารสถานที่ การใช้อาคารสถานที่ เพื่อการประชุม ด้านงานกิจการนักเรียน ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในเรื่องการรณรงค์การรับนักเรียน การจัดสวัสดิการ การให้ทุนการศึกษา สำหรับนักเรียน การเข้าร่วมกิจกรรมการสอดส่องดูแลความประพฤติของนักเรียนและการเข้าร่วม ในกิจกรรมที่ทางโรงเรียนจัดขึ้น

โกศล สุนทรพฤกษ์ (2538: บทคัดย่อ) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของ ประชาชนในการดำเนินงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของสำนักงานเขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร ผล การศึกษาพบว่า อายุ ตำแหน่งทางสังคม รายได้ และความรู้ความเข้าใจของประชาชน มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานพัฒนาคุณภาพชีวิต

กฤษณา ไตรศิริ (2538 : บทคัดย่อ) ศึกษาการจัดกิจกรรมการสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง โรงเรียนกับผู้ปกครอง โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดเทศบาลและเมืองพัทยา ผลการวิจัยพบว่า กิจกรรมที่โรงเรียนจัดมากคือ การจัดประชุมผู้ปกครอง นักเรียน และผู้นำชุมชนก่อนเปิดภาคเรียน ทุกต้นปีทุกปี การให้เยี่ยมอาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ การเข้าร่วมกิจกรรมด้านวัฒนธรรม ประเพณี การเชิญประชาชนมาร่วมกิจกรรมของโรงเรียน ปัญหาในการดำเนินกิจกรรม คือ ผู้บริหารมีงานในหน้าที่มากเกินไป ไม่มีเวลาออกไปเยี่ยมชุมชน ขาดบุคลากรที่มีความรู้ด้านอาชีพ ที่จะให้การแนะนำประชาชน ครูมีงานในหน้าที่มาก ไม่มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน ประชาชนยากจนเข้าใจว่าการดำเนินงานภายในโรงเรียนเป็นหน้าที่ของครูฝ่ายเดียว

สรุป จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังกล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่า งานวิจัยจะศึกษาการ มีส่วนร่วมในกิจกรรมย่อย เช่น การร่วมเป็นวิทยากรพิเศษ การปรับปรุงสภาพแวดล้อม การร่วมประชุม ซึ่งงานวิจัยส่วนใหญ่มุ่งศึกษาความคิดเห็นต่อการดำเนินงานของโรงเรียน และ ศึกษาความต้องการของผู้ปกครองและชุมชนในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน แต่ การมีส่วนร่วมในระดับที่สูงขึ้น ได้แก่ การร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ และร่วมประเมิน นั้นยังไม่มีการศึกษาวิจัยที่ชัดเจน ผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะมีการศึกษาถึงการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองใน การจัดการศึกษา ได้แก่การมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและการวางแผน การมีส่วนร่วมใน การบริหารงานวิชาการ การมีส่วนร่วมในการบริหารบุคลากร การมีส่วนร่วมในการบริหาร ทรัพยากรทางการศึกษา และการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการบริหารจัดการ ของสถานศึกษา

สำหรับงานวิจัยต่างประเทศ ที่ได้ทำการศึกษาถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารการศึกษา เช่น

เดวิช (สุมงกช นาโควงษ์. 2547 : 71-72. อ้างถึงใน Davis, B.G. 1995 : 4219-A) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษาซึ่งผลวิจัยพบว่า การจัดการศึกษาประสบผลสำเร็จในชุมชนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรการจัดการศึกษา ที่สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนและสอดคล้องกับวัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆ เมื่อประชาชนมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็งการจัดการศึกษาก็จะประสบผลสำเร็จ

บรูซ (ปราโมท กิ่งแก้ว. 2544 : อ้างถึงใน Bruce. 1983 : 2517-A) ได้ศึกษาถึงการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษา ส่งผลดีต่อการเรียนของนักเรียนและผู้ปกครองส่วนใหญ่ปรารถนาที่จะช่วยลูกๆ ให้ประสบผลสำเร็จในการเรียน อยากจะสร้างความสัมพันธ์อันดีกับโรงเรียน และอยากจะได้รับคำแนะนำจากทางโรงเรียน โรงเรียนจะต้องตอบสนองความต้องการนี้โดยจัดให้มีกิจกรรมที่ผู้ปกครองจะเข้ามามีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งแต่ละโรงเรียนแตกต่างกัน แต่ประการสำคัญกิจกรรมของแต่ละโรงเรียนนั้นต้องสอดคล้องกับความต้องการของนักเรียนและผู้ปกครอง ให้ศึกษาและมองดูความต้องการของชุมชนที่โรงเรียนให้บริการและสร้างค่านิยมสำหรับการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง

ฮานาเคน (สุพจน์ จันทราช. 2541 : 44 อ้างถึงใน Hakanen. 1975 : 6004- A) ได้ศึกษาถึงความร่วมมือของผู้ปกครองว่าเป็นกุญแจสู่ความสำเร็จของโรงเรียน ครูซึ่งได้รับความร่วมมืออย่างดี จากผู้ปกครองมักจะแสวงหาความร่วมมือจากผู้ปกครองและมักจะแนะแนวทางใดในการที่ผู้ปกครองจะมีส่วนร่วม ซึ่งโรงเรียนต่างๆ มีแนวคิด 3 ทางเกี่ยวกับเรื่องความร่วมมือของผู้ปกครอง คือ โรงเรียนมีความต้องการความร่วมมือจากผู้ปกครอง โรงเรียนไม่ต้องการความร่วมมือจากผู้ปกครอง และโรงเรียนต้องการความร่วมมือจากผู้ปกครองในคราวจำเป็น การกระตุ้นให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมมีเหตุผลสำเร็จอยู่ 2 ประการ คือ ในการกระตุ้นให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา คือ ความร่วมมือในเชิงสนับสนุนของผู้ปกครอง จะส่งผลดีให้นักเรียนประสบความสำเร็จในการเรียน และความร่วมมือจากผู้ปกครองในเรื่องการอาสาสมัครจะส่งผลโดยตรงต่อเป้าหมายและสนับสนุนโครงการต่างๆ

โคเฮน และอัฟฮอฟฟ์ (Cohen & Uphoff. 1977 อ้างถึงใน สุภา เฟ่งพิศ, 2536) ศึกษาพบว่าบุคคลที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท คือประชาชน เจ้าหน้าที่และบุคคลภายนอก ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมคือ อายุ สถานภาพในครอบครัว ระดับการศึกษา สถานภาพทางสังคม เช่น ชนชั้น อาชีพ รายได้ และทรัพย์สิน ระยะเวลาการอยู่ในชุมชน พื้นที่ดินครอบครอง และสถานภาพการทำงาน

กล่าวโดยสรุป จากงานวิจัยดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ผู้ปกครองนั้นมีบทบาทสำคัญในการให้ความร่วมมือ สนับสนุนการจัดการศึกษาของโรงเรียน ทำให้การบริหารจัดการของโรงเรียนเกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ส่งผลต่อคุณภาพของนักเรียนโดยตรง ปัจจัยที่ทำให้เกิดอุปสรรคในการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียน คือ ด้านตัวบุคคล ได้แก่ สภาพครอบครัว ระดับการศึกษา เพศ อายุ สำหรับด้านเศรษฐกิจและสังคม ปัจจัยพื้นฐานทางด้านรายได้ ส่งผลต่อการให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมของโรงเรียน และในด้านการติดต่อสื่อสาร ซึ่งทางผู้ปกครองจะเป็นฝ่ายรับข้อมูลด้านเดียวทำให้การดำเนินงานของโรงเรียนไม่เป็นไปตามความต้องการของนักเรียนและผู้ปกครอง นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังชี้ให้เห็นว่า ในการให้ความร่วมมือของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาในแต่ละสถานที่แตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งของชุมชน

